

ДУМИ І МРІЇ

ПОЕЗІЇ

Лесі Українки.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ

зарєєстрованої спілки з обмеженою порукою у Львові.

1899.

З М І С Т.

	Стор
I. Поєми:	
1. Давня казка	3
2. Роберт Брюс	30
II. Мелодії:	
3. Нічка тиха і темна була	47
4. Не співайте мені сеї пісні	47
5. Горить моє серце	48
6. Знов весна і знов надії	48
7. Дивлюсь я на яснії зорі	49
8. Стояла я і слухала весну	49
9. Хотіла-б я піснею стати	49
10. Перемога	50
11. До музи	51
12. То була тиха ніч чарівниця	51
13. Давна весня	52
14. У чорную хмару зібрала ся туга моя	53
III. Невільничі пісні:	
15. Мати невільниця	57
16. І все таки до тебе думка лине	59
17. Ворогам	59
18. Північні думи	60
19. До товаришів	61
20. Поет підчас облоги	62
21. Товаришці на спомин	65
22. Грішниця	67
23. Хвилина роспачу	75

	Стор.
24. О, знаю я, багато ще промчить	76
25. Ангел помсти	77
26. Fiat pox	79
27. На вічну пам'ять листочкиви	81
28. Слово, чому ти не твердая криця	81

IV. Відгуки:

29. Відгуки	85
30. Єврейська мелодія	86
31. Ave regina	87
32. To be or not to be?	89
33. Я знаю, так, се хворії примари	90
34. Обгорта' мене туга, болить голова	91
35. До товариша	92
36. Як дитиною бувало	93
37. Романс	94
38. Кримські відгуки: Імпровізація	94
39. Уривки з листа	95
40. Східна мелодія	98
41. Мрії	98
42. Зимові ніч на чужині	101
43. Іфігенія в Тавриді	106
44. Весна зимова	113
45. Порвала ся нескінчена розмова	115
46. У пустині	116
47. На юбілей української літератури	117
48. Зоря поезії: Імпровізація	119
49. Поворіт	120
50. Забута тінь	121

I.

ПОЕМИ.

(1893).

іг

з ро
лком
нас і
чува

ив:

оз
яді
ме
о хс

то з ві
ай дав
и не ма
ликів да

ий,
у,
.

ї
їнь

аца

—

ДАВНЯ КАЗКА.

Можеб хто послухав казки?
Ось послухайте, панове!
Тільки вибачте ласкаво,
Що не все в ній буде нове.

Та чого там, люде добрі,
За новинками впадати?
Може часом не завадить
І давнійше пригадати.

Хто нам може розповісти
Щось таке цілком нове,
Щоб ніхто з нас не відмовив:
„Ет, вже ми чували сеє!“

Тож, коли хто з вас цікавий,
Сядь і слухай давню казку,
А мені, коли не лаврів,
То хоч бубликів дай вязку.

I.

Десь, колись, в якійсь країні,
Де захочете, там буде,
Бо у казці, та ще в віршах,
Все можливо, добрі люде;

Десь, колись, в якійсь країні
Проживав поет нещасний,
Тільки мав талан до віршів
Не позичений, а власний.

На обличі у поета
Не цвила урода гожа,
Хоч не був він теж поганий, —
От собі — людина божа!

Той співець — та що робити!
Видно правди не сховати,
Що не був співцем поет наш,
Бо зовсім не вмів співати.

Та була у нього пісня
І дзвінкою і гучною,
Бо розходилась по світі
Стоголосою луною.

І не був поет самотним, —
До його малої хати
Раз-у-раз хдила молодь
Пісні-слова вислухати.

Тее слово всім давало
То розвагу, то пораду;
Слухачі співцю за тее
Ділом скрізь давали раду.

Що могли, то те й давали,
Він зо всього був догодний,
Досить з нього, що не був він
Ні голодний, ні холодний.

Як на вєсні шум зелений
Оживляв сумну діброву,
То що дня поет приходив
До діброви на розмову.

Так одного разу ранком
Наш поет лежав у гаю,
Чи він слухав, шум діброви,
Чи пісні складав — не знаю!

Тільки чує — гомін, гуки,
Десь мисливські сурми грають,
Чутно разом, як собачі
Й людські крики десь лунають.

Тупотять прудкії коні,
Гомін ближче все лунає,
За кущів юрба мисливська
На долинку вибігає.

Як на теж лежав поет наш
На самісінькій стежині.
„Гей! — кричить він, — обережно!
Віку збавите людині!“

Ще на щастя не за звіром
Гнала ся юрба, — спинилась,
А то б може на поета
Не конечне подивилась.

Попереду їхав лицарь
Та лихий такий, крий Боже!
„Бачте, — крикнув, — що за птиця!
Чи не встав би ти, небоже?“

„Не біда, — поет відмовив, —
Як ти й сам з дороги звернеш,
Бо як рими повтікають,
Ти мені їх не завернеш!“

„Се ще также полювання!“
Мовить лицарь з гучним сьміхом,
„Слухай, ти, втікай лиш краще,
Бо пізнавш ся ти з лихом!“

— „Ей, я лиха не бою ся,
З ним ночую, з ним і дною,
Ти втікай, бо я, мось-пане,
На таких, як ти, полюю!“

„В мсне рими соколята
Як злетять до мене з неба,
То вони мені вполюють,
Вже кого мені там треба!“

— „Та який ти з біса мудрий!
Мовить лицарь, — ще ні разу
Я таких, як ти, не бачив.
Я тепер не маю часу,

А то ми б ще подивились,
Хто кого скорій вполює.
Хлопці! геть його з дороги!
Хай так дуже не мудрує!“

— „От, спасибі за послугу!
Мовить наш поет, — несіте.
Та візьміть листки з піснями,
Он в траві лежать, візьміте.“

— „Він напевне божевільний“
Крикнув лицарь. „Ну, рушаймо!
Хай він знає нашу добрість —
Стороною обминаймо.“

„А ти тут зажди, небоже,
Хай-но, їхати-му з гаю,
Я ще дам тобі гостинця,
А тепер часу не маю.“

— „Не на тебе ждять я буду,
Так поет відповідає:
Хтож кому подасть гостинця,
Ще того ніхто не знає.“

Лицарь вже на те нічого
Не відмовив, геть подав ся;
Знову юрба загукала
І луною гай озвав ся.

Розтеклись ловці по гаю,
Полювали цілу днину,
Та коли-б же вполювали
Хоч на сьміх яку звірину!

А як сонечко вже стало
На вечірному упрузі,
Стихли сурми, гомін, крики,
Тихо стало скрізь у лузі.

Гурт мисливський зголоднілий
Весь підбив ся, утомив ся,
Де-хто ще зоставсь у гаю,
Де-хто вже й з дороги збив ся.

Геть одбивши ся від гурту
Їде лицарь в самотині,
Зирк! — поет лежить як перше,
На самісенькій стежині.

„Ах, гостинця ти чекаєш!
Мовив лицарь і ланнув ся
По кишнях, — ой, небоже,
В дома гроші я забув ся!“

Усьміхнувся поет на тебе :
„Не турбуйсь за мене, пане,
Маю я багатства стілько,
Що його й на тебе стане!“

Спалахнув від гніву лицарь,
Був він гордий та завзятий,
Але ж тільки на упертість
Та на гордощі багатий.

„Годі жартів! крикнув згорда, —
Бо задам тобі я гарту!“
А поет йому: „Тай сам я
Не люблю з панами жарту...“

„Бачиш ти — оця діброва,
Поле, небо, синє море,
То моє багатство-панство
І розкішне і просторе.

„При всьому сьому багатстві
Я щасливий завжді й вільний.“
Тут покликнув лицарь: „Боже!
Чоловік сей божевільний!“

— „Може быть, — поет відмовив, —
Певне, веї ми в божій волі.
Та я справді маю щастя
І з мене його доволі.

„Так, я вільний, маю бистрі
Вільні думи чарівниці,
Що для них нема на сьвіті
Ні застави, ні границі.

„Все, чого душа запрагне,
Я створю в одну хвилину,
В таємні сьвіти, надхмарні
Я на крилах думки лину.

„Скрізь гуляю, скрізь буяю,
Мов той вітер дзвінкий в полі;
Сам я вільний і ніколи
Не зламав чужої волі!“

Засьміявсь на тебе лицарь:
„Давню байку правиш друже!
Яж тобі скажу на тебе:
Ти щасливий, та не дуже.

„Я-б віддав отой химерний
Твій таємний світ надхмарний
За наземне справжнє графство,
За підхмарний замок гарний.

„Я б віддав твоє багатство
І непевні країни
За єдиний поцілунок
Від коханої дівчини“...

Щось поет хотів відмовить
На недбалу горду мову,
Та вже сонечко червоне
Заховалось за діброву.

Надійшла сільська молодь,
Що з роботи поверталась,
І побачила поета,
З ним приязно привіталась.

Тут поет взяв мандоліну
І на відповідь гуртові
Він заграв, і до музики
Промовляв пісні чудові.

Всі навколо нерухомі
Зачаровані стояли,
А найбільше у дівчаток
Очи втіхою палали.

Довго й лицарь слухав пісню,
Далі мовив на відході:
„Що за дивна сила слова!
Ворожбит якийсь, тай годі!“

II.

Літним вечером пізенько
Сам поет сидів в хатині,
Так од ранку цілу днину
Він просидів в самотині.

Тож сидів поет в віконці,
Слухав співів, що лунали
Скрізь по полю і до нього
У хатину долітали.

Співи стихли, потім хутко
Налетіла літня нічка;
Дерева шуміли з вітром,
Гомоніла бистра річка.

І поет в своїй хатині
Прислухавсь до того шуму,
Погляд в темряву втопивши
Він таємну думав думу.

Тільки чує, — хтось під'їхав
На коні до його хати
І спинив ся, потім зброя
Почала чиясь бряжчати.

Що за диво! під віконце
Хтось помалу підступає.
Тут поет не втерпів: „Хто там?“
Невідомого питає.

„Як що злодій, то запевне
Помиливсь ти, любий друже!“
— „Ні, се я“, озвав ся голос:
„Маю справу, пильну дуже“...

„Хтож се „я“? — поет питає.
— „Я, Бертольдо, лицарь з гаю“.
Тут поет пізнав той голос:
„А, мисливий! знаю, знаю!“

„Вибачай, прошу до хати,
Хоч у мене трошки темно,
Бо коли я сам у хаті,
Не палю вогню даремно;

„Та для гостя запалю вже“.
І добув вогню з кресала,
Перед ним лицарська постать
Владаря Бертольда стала.

„Добрий вечір!“ — „Добрий вечір“. —
Став тут лицарь і — ні слова.
Щось ніяк не починалась
Тая пильная розмова.

„Деж твоя, мій гостю, справа?“
Далі вже поет озвав ся.
Лицарь стиха одмовляє:
„Я, мій друже, закохав ся“...

Тут поет йому говорить:
„Щож на се тобі поражу?
А про те, доказуй далі,
Може чим тебе розважу“.

„Закохав ся я і гину,
Каже лицарь, — в день і в нощі
Бачу я перед собою
Ясні оченьки дівочі“.

„Щож? — поет на те говорить:
То за ручку, тай до шлюбу!“
— Ох! зітхає лицарь, — візьме —
Інший хтось дівчину люблю!

„Під балкон моєї донни
Кожен вечір я прихожу,
І в журбі тяжкій, в зітханнях
Цілу нічку я провожу

„На мою журбу й зітхання
Я відповіді не маю,
Чим я маю привернути
Серце милої, — не знаю!

„Можеб краще їй припали
До сподоби серенади?“...
Тут поет на те: „Запевне,
Треба пташечці принади!

— „Голос маю, каже лицарь, —
Та не тямлю віршування“...
— „Певна річ, — поет говорить, —
То не лехке полювання,

„А тоб досі вже на лаври
Хто-б схотів, то й був багатий.
Ні, — химерний, норовистий
Кінь поезії крилатий!“

— „Правду кажеш, мовив лицарь,
Алеж я тебе благаю,
Щоб поміг мені в сій справі.
Памятаю, як у гаю

„Ти своїм віршем чудовим
Чарував усю громаду, —
Тільки ти один тепера
Можеш дати мені пораду!

„За пораду все, що хочеш,
Дам тобі я в нагороду, —
„Ну, на се, — поет відмовив, —
Не надію ся я з роду.

„Можу я знайти й без плати
Для приятеля пораду.
Ось пожди лиш трохи, зараз
Будеш мати серенаду.

„Та мені для сього треба
Ймена й вроду панни знати“,
— „Йй на ймення Ізідора,
А вродлива!... не сказати!“...

Більш поет вже не питав ся,
Сїв, задумавсь на хвилину,
Записав щось на папері,
Зняв з кілочка мандоліну,

Показав слова Бертольду,
Мандоліну дав у руки
Та написанії вірші,
І промовив для науки :

„Ти, співаючи, на струнах
Маєш так перебирати :
Ut-fa la-sol, fa-mi-ré-sol...
Далі можеш сам добрати“.

„От, спасибі!“ крикнув лицарь.
Щеж поет не відозвав ся,
А вже лицарь був на дворі.
На коня! і геть погнав ся.

І погнав ся лицарь хутко
Через доли, через гори,
І спинив ся під віконцем
У свої Ізідори.

Хутко в неї під віконцем
Мандоліна залунала
І з потоку гуків чулих
Серенада виринала :

„Гордо, пишно, променисто,
Золотії сьвітять зорі,
Та не може дорівнятись
Ні одна з них Ізідорі!

„Найчистіші діаманти
Сяють ясні та прозорі,
Та не може дорівнятись
Ні один з них Ізідорі!

„Дорогих перлин коштовних
Є багато в синім морі,
Та не може дорівнятись
Ні одна з них Ізідорі!“

Отже ледве серенада,
Залунала у просторі,
Вийшла з хати Ізідора
Подивити ся на зорі.

А як стихли під балконом
Любі гуки мандоліни,
До Бертольда полетіла
Квітка з рожі від дівчини.

В туж хвилину Ізідора
Зникла хутко, наче мрія,
Та зостала ся в Бертольда
Квітка з рожі і — надія!

III.

Боже, Боже! що то може
Наробити серенада! .
Зникли в серденьку в Бертольда
Темна туга і досада.

Усьміх донни Ізідори
Був де-далі все ясніще
І що раз вона ставала
До Бертольда прихильніще.

Далі перстїнь Ізідорин
На руці у нього сяє,
Нареченою своєю
Він кохану називає.

Як же бучно, як же втїшно
Всім гулялось на весїлі!
Танцювали, попивали
Від недїлі до недїлі.

Всіх приймали, всіх витали,
Всім умїли догодити,
Тільки нашого поета
Пан забув ся запросити.

Звісно, клопоту багато
Завждї пану молодому, —
Хто-ж би мїг ще памятати
Про якогось там сїрому?

Час летїв немов на крилах
І мов сон життя минало.
Та не счувсь Бертольд, як лихо
Несподїване настало.

Забажалось королеві
Звоювать чужее царство,
Розіслав він скрізь герольдів
На війну скликать лицарство.

І як раз серед бенкету
В замку нашого Бертольда
Залунала гучна сурма
Королівського герольда.

Прощавай, дружино люба,
Всі роскоші, всі вигоди!
Все те треба проміняти
На далекіі походи.

Залишить Бертольдо мусів
Молодую Ізідору,
У неділю вранці рано
Вже він вирушив із двору.

Подало ся геть за море
Все одважнєє лицарство;
Там за морем десь лежало
Бусурменське господарство.

І пішло одважне військо
Через нетри та пустині;
Не один вояк смутив ся
По своїй рідній країні.

Та коли вже надто тяжко
Туга серце обгортала,
То співці співали пісню,
Пісня тугу розважала:

„Не журись, коли недоля
В край чужий тебе закине!
Рідний край у тебе в серці,
Поки спогад ще не гине.

„Не журись, не марне пройдуть
Сії сльози й тяжка мука;
Рідний край щирійш любити
Научає нас розлука“.

Так вони співали, йдучи
Через дикії пустині,
Додавав той спів розваги
Не одній смутній людині.

Попереду всього війська
Три старші виступали:
Карлос, Гвідо і Бертольдо;
За одвагу їх обрали.

Їдуть, їдуть, врешті бачать, —
Три дороги розійшли ся;
Розлучились тут найстарші,
Кожний різно подали ся.

Карлос вибрав шлях на право,
Гвідо вибрав шлях на ліво,
А Бертольд подав ся просто:
„Дай же Боже нам!“ — Щасливо!“

І Бертольдові з початку
Справді щастя панувало,
Довело ся звоювати
Городів чужих чимало.

От еже він на стольне місто
Погляда одважним оком,
Але тут-то саме щастя
Обернулось іншим боком.

Чи то врешті у Бертольда
Притомило ся лицарство,
Чи то владарь бусурманський
Міцно так тримавсь за царство, —

Тільки твердо так трималось
Місто гордеє, уперте,
Раз одбилось, потім в друге,
Потім в третє, ще й в четверте.

Тут прийшлося Бертольд у лихом:
Край чужий, ворожі люде,
Голод, злидні, військо гине...
Що то буде, що то буде?!...

Місяць другий вже ведець ся
Тая прикрая облога,
Серед війська почали ся
Нарікання і тривога.

Приступили до Бертольда
Вояки й гукають грізно:
„Гей, виводь ти нас із-відси!
Гет веди, поки не пізно!

„На-що ти сюди на згубу
Підманив нас за собою?
Чи ти хочеш щоб усі ми
Наложили головою?

„Осоружне нам се місто!
Хай їй цур, такій облозі!
Хай їй цур, самій тій славі!
Хай їй цур, тій перемозі!“...

Хтїв Бертольд розумним словом
Люте військо вгамувати,
Та воно де-далі гірше
Почало репетувати.

Далі кинулись до зброї...
Бог зна чим би то скінчилось...
Але тут хтось крикнув: стійте!
Військо раптом зупинилось.

Вийшли тут наперед війська
Військові співці славутні,
Всі вони були при зброї,
А в руках тримали лютні.

З них один промовив: „Браття!
Часу маєте доволі,
Щоб Бертольда покарати,
Він же й так у вашій волі.

„Ми б хотіли тут в сій справі
Скільки слів до вас сказати,
Та співцям співати личить,
Отже ми почнем співати“.

Тут один із них тихенько
Струни срібнії торкає,
Усьміхаєть ся лукаво
І такої починає:

„Був собі одважний лицар,
Нам його згадать до речі,
Він робив походи довгі —
Від порога та до печі.

„Він своїм язиком довгим
Руйнував ворожі міста...
Чули ви його розповідь:
„Я один, а їх аж триста!

„Ну, тай сей одважний лицарь
Якось вибрав ся до бою,
І вернув живий, здоровий:
Талісман він мав з собою.

„Я гадаю, талісман сей
Кожен з вас тут знать готовий?
Се було речення мудре:
Утікай, поки здоровий!“

„Утікай, поки здоровий!“
Всі співці тут заспівали;
Вояки стояли тихо,
Очи в землю попускали.

Раптом зброя заблищала
І гукнуло військо хором:
„Ми готові йти до бою!
Краще смерть, ніж вічний сором!“

І метнули ся у напад
Так запекло, так завзято,
Що не встигла й ніч настати,
Як було вже місто взято.

Місто взято, цар в полоні
Бусурманський. Перемога!
От тепер уже одкрита
Всім у рідний край дорога.

Тут на radoщах Бертольдо
Всіх співців казав зібрати
І коли вони зібрались,
Привселюдно став казати:

„Ви, співці славутні наші,
Ви, красо всього народу!
Ви нам честь відратували,
Вам ми винні надгороду!“

Та співці відповідали:
„Ні, не нам, ласкавий пане:
Той, хто сих пісень навчив нас,
Надгороду хай дістане“.

„Деж він, де?“ гукнув Бертольдо,
„Щож він криєть ся між вами?“
„Він не тут, співці говорять,
На війні не був він з нами.“

„Він зостав ся, щоб піснями
Звеселять рідну країну,
Там він має розважати
Не одну сумну родину“.

— „Знаю я сього поета
І його величну душу,
І тепер йому по царськи
Я подякувати мушу.

Тільки б дав нам Бог щасливо
Повернути ся до дому,
Срібла, золота насиплю
Я співцеві дорогому!“...

IV.

Кажуть, весь поміст у пеклі
З добрих замірів зложив ся!
Для пекельного помосту
І Бертольдо потрудив ся...

Вже давно Бертольд вернув ся
Із далекої чужини,
Знов зажив життям веселим
Біля милої дружини.

Знов у нього в пишнім замку
Почало ся вічне сьвято, —
О, тепер було у нього
Срібла, золота багато!

Окрім того, що набрав він
На війні всього без ліку,
Ще король йому в подяку
Нагороду дав велику.

Сила статків та маєтків!
Вже Бертольдо граф заможний!
Він живе в своєму графстві
Наче сам король вельможний.

Та околиця, де жив він,
Вся була йому віддана,
Люд увесь в тім краю мусів
Узнавать його за пана.

Тож спочатку того щастя
Справді був Бертольдо гідний,
Правий суд чинив у панстві,
До підданих був лагідний.

Але то було не довго,
Він де далі в смак ввіходив,
І по троху в себе в графстві
Інші звичаї заводив.

Щож, напитки, та наїдки,
Та убрання прехороші,
Та забави, та турніри,
А на всеж то треба гроші!

Тай по всіх далеких війнах
Граф привчив ся до грабунку,
А тепер в своїй країні
Він шукав у тім ратунку.

Почали ся нескінченні
Мита, панщина, податки,
Граф поставив по дорогах
Скрізь застави та рогатки.

Трудно навіть розказати,
Що за лихо стало в краю, —
Люде мучились як в пеклі,
Пан втішав ся як у раю.

Пан гуляв у себе в замку,
У ярмі стогнали люде,
І здавалось, що до віку
Все така неволя буде.

Розливав ся людський стогін
Всюди хвилею сумною,
І в серденьку у поета
Озивав ся він луною...

Ось одного разу чує
Граф лихі, трівожні вісті,
Донесла йому сторожа,
Що не все спокійно в місті;

Що співці по місті ходять
І піснями люд марочать,
Все про рівність і про волю
У піснях своїх торочать.

Вже й по тюрмах їх сажають,
Та ніщо не помагає,
Їх пісні ідуть по людях,
Всяк пісні ті переймає.

„Ну, — гукнув Бертольд, — то байка!
Я візьму співців тих в руки!
Раптом чує деь близенько
Залунали пісні гуки;

„В мужика землянка вохка,
В пана хата на помості;
Щож, не дарма люде кажуть,
Що в панів біліші кості!

„У мужички руки чорні,
В пані рученька тендітна;
Щож, не дармо люде кажуть,
Що в панів і кров блакїтна!

„Мужики цікаві стали,
Чи ті кості білі всюди,
Чи блакитна кров поллеть ся,
Як пробити пану груди?

„Що се, що? — кричить Бертольдо, —
Гей ловить співця, вяжіте!
У тюрму його, в кайдани!
Та скоріш, скоріш біжіте!“

Коли се зза мурів замку
Обізвав ся гомос долі:
Гей біжіте, панські слуги,
Та спіймайте вітра в полі!

„Не турбуй ся ти даремне,
Все одно, вельможний пане,
Вловиш нас сьогодні десять,
Завтра дваццять знов настане!

„Нас таки чимале військо,
Маєм свого отамана,
Він у нас одважний лицарь,
Врешті, він знайомий пана“...

Мов крізь землю провалив ся
Той співець, утік од лиха.
А Бертольд сидів і думав,
Далі тає промовив стиха:

— „Маєм свого отамана!“ —
„Ось де корінь цілій справі!
Ну, та я тепера хутко
Положу кінець забаві!“

Тут він двох що-найвірнійших
Слуг до себе прикликає
І до нашого поета
У хатину посилає:

„Ви скажіть йому від мене,
Що я досі пам'ятаю,
Як пісні його втішали
Нас колись в чужому краю.

„Власне я тепер бажаю
Дать йому за них заплату,
Я поетові дарую
В себе в замку гарну хату.

„Я його талан співацький
Так високо поважаю,
Що співцем своїм придворним
Я зробить його бажаю.

„Ви скажіть, що він у мене
Буде жити в шані, в славі,
Тільки, звісно, хай забуде
Різні вигадки лукаві“.

Слуги зараз подали ся
До убогої оселі,
Принесли вони поету
Ті просини веселі.

Усміхаючись він слухав
Те запрошення знаднес,
А коли вони скінчили,
Так промовив їм на сес:

„Ви скажіте свому пану,
Що заплати не бажаю,
Бо коли я що дарую,
То назад не одбираю.

„Хай він сам те пригадає,
Що тож я йому дав злото,
Хоч тепер об тім жалкую,
Краще-б кинув у болото!

„Ви скажіть, що я не хочу
Слави з рук його приймати,
Бо лихую тільки славу
Тії руки можуть дати.

„Золотих не хочу лаврів,
З ними щастя не здобуду,
Як я ними увінчаюсь,
То поетом вже не буду.

„Не поет, у кого думки
Не літають вільно в світі,
А заплутались на віки
В золотії тонкі сіті.

„Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани!

„Тож підіте і скажіте,
Що поки я буду жити,
Не подумаю до віку
Зброї чесної зложити!“

З тим вернулись вірні слуги
До Бертольда і сказали:

„Так і так поет відмовив,
Ми даремне намовляли“...

Аж скинів Бертольд, почувши
Гордовиту відмову,
До поета посилав
Посланців тих самих знову:

„Ви скажіть сьому зухвальцю,
Що тепер настав день суду,
Що терпів його я довго,
Але більш терпіть не буду.

„Коли він складання віршів
Бунтівничих не покине,
То в тюрму його закину,
Там він, клятий, і загине!“

Знову слуги подали ся
До убогої хатини,
І підходячи почули
Тихий бренькіт мандоліни.

У вікно зирнули слуги,
Бачуть: зібрана громада,
Всі стоять навколо ліжка,
Мов якась таємна рада!

Утомивсь поет від праці,
Третій день лежить в недузї,
Слухачі навколо него
Посхиляли чола в тузї.

А поет усе то грає,
То щось пише на папері
Й роздає писання людям, —
Тут вступили слуги в двері.

Всі метнулись хутко з хати,
І поет один зостав ся,
Подививсь на слуг спокійно,
Гордовито привітав ся.

Всі Бертольдіві погрози
Слухав мовчки, усміхав ся,
А коли скінчили слуги,
Так до них він обізвав ся:

„Ви скажіть своєму пану,
Що готовий я в дорогу,
Тільки хай волить прислати
Слуг ще двох вам на підмогу.

„На запросини ласкаві
Я не можу встать з постелі,
Вам нести мене прийдець ся
Аж до нової оселі.

„Тай в темниці буду вільний, —
Маю думи чарівниці,
Що для них нема на світі
Ні застави, ні границі.

„І мого прудкого слова
Не затримає темниця,
Полетить воно по сьвіті,
Наче тая вільна птиця.

„З словом зіллють ся в темниці
Гіркий жаль і тяжка туга,
І тоді потрійна стане
І страшна його потуга.

„І поет від свого люду
Не почує слів догани
В день сумний, коли на нього
Накладатимуть кайдани!“

Так до віку у темниці
Довелось поету жити,
За тюремний спів він мусів
Головою наложити.

Та zostали ся на сьвіті
Молоді його нащадки,
Що взяли собі у спадок
Всі пісні його, всі гадки.

Здійнялось повстання в краю
І Бертольда вбили люде,
Тай гадали, що в країні
Більш неволі вже не буде.

Та зостав ся по Бертольдѹ
Молодий його нащадок,
І пиху його й маетки
Він забрав собі у спадок.

І тепер нащадки графські
Тюрми міцніі будують,
А поетові нащадки
Слово гострее гартують.

Проти діла соромного
Виступає слово праве —
Ох, страшне оте змагання,
Хоч воно і не криваве!

А коли війна скінчить ся
Того діла й того слова,
То скінчить ся давня казка,
А настане правда нова.

1893. 12. XI

Роберт Брюс король шотландський.

(Посвята дядькові М. Драгоманову.)

З А С П І В.

Спогадаймо давнюю давнину,
Спогадаймо повість незабутню
Про далеку вільную країну,
Про стару Шотландію славутню.

Давня повість! і на байку схожа, —
Є в ній певні справи, єсть і мрії,
Але ж правда, наче зірка гожа,
Сипле скрізь проміння золотії.

Правда нам сьвітитиме крізь хмари,
Ми ж далеко думкою полинем,
Ми поглянем на військові чвари,
В давній славі спогадом поринем.

I.

Вже буде літ пятьсот тому, —
На край шотландський вільний
Війною йшов король Едвард,
Англійський владарь сильний.

Зібрав він лицарів своїх,
Все горде пишне панство,
Щоб то шотландський вільний люд
Забрати у підданство.

По всій Шотландії йде гук
Луною голосною :

„До зброї, браття! оєь іде
Король Едвард війною!

„Гей, миле браття! чи у нас
Ясної зброї мало?
Хиба в шотландській стороні
Вже лицарів не стало?“

Лицарство йде, земля гуде;
Зійшлись ворожі лави...
Багато буде сього дня
Кривавої забави.

Блищать списи, брязчать мечі
І шоломи ясні,
Гукають люто вояки,
Ржуть коні воронії.

Воюють день, воюють два,
На третій день, — ой горе!
Шотландці крикнули: „Біда!
Король Едвард нас бере!“

Англійське військо бе-січе,
Англійська зброя сіяє;
Шотландська зброя опада,
Лицарство знемагає.

Аж тут король Едвард спинивсь
І сурма забреніла,
Знялась над військом корогва,
Та не барвіста — біла.

Всі стали тихо, всяк свій спис
До долу похилає,
Гука герольд: „Король Едвард
Шотландців призволяє

„Лихую зваду залишить,
Спокій вернути краю,
Прийти до згоди без війни
По братньому звичаю.

„Так каже наш король: хто з вас
Погодить ся зо мною,
Той і маєтками й людьми
Владітиме в спокою.

Люд простий має нам платить
Податки й десятини,
А лицарь буде вільний пан
Своєї батьківщини.

Всяк лицарь має з королем
Ходити у походи,
За те він матиме собі
І ласку й надгороди“.

До долу впали корогви,
Весь гурт шотландський панський
Враз крикнув: „Згода! хай живе
Едвард, король шотландський!“

Шотландське лицарство здалось,
Але один зостав ся
При зброї лицарь молодий, —
Робертом Брюсом звав ся.

Едварду глянув він в лице,
Мов кинув блискавицю,
Здійняв і кинув ворогам
Залізну рукавицю.

Потім остроги дав коню,
Кінь вороненький звив ся,
Помчав у гори, мов стріла,
В міжгір'ї темнім скрив ся.

II.

Поїхав Роберт по шотландській землі
Здіймати народне повстання,
Гонців розіслав він по всій стороні
Скликати селян на зібрання.

Коли на широкій долині між гір
Зібралась великая рада,
Роберт тоді вийшов до люду й сказав:
„Шотландці! вчинила ся зрада!

Нема в нас лицарства, нема в нас панів,
Вони вже англійські піддані;
Та є ще в країні шотландський народ,
Не звик він носити кайдани!

Повстаньмо ж тепера усі як один
За діло братерськеє спільне!
Розкуймо на зброю плуги! Щоб орать,
Коли наше поле не вільне?“

Тут всі зашуміли, мов хвилі морські:
„Ходімо, здобудемо волі,
Або наші голови вільні, буйні
Складемо на нашому полі!“

І там на широкій долині між гір
Селяне всі табором стали,
Палили багаття вони цілу ніч,
Все ясную зброю ковали.

На ранок узброєне військо було;
Кому ж не дістало ся зброї,
Тому не забракло сокири, коси,
Та в грудях одваги міцної.

Те військо не мало ясных корогов,
Ні панцирів срібних коштовних,
На простих селянських щитах не було
Девізів гучних красномовних.

У цілого війська девіз був один:
„За волю, за рідну країну!“
Хоч слів тих ніхто на щиті не носив,
Та в серці носив до загину.

І так вони вийшли напротив панів,
Роберт їх провадив до бою;
Ні одного лицаря окрім його
Не мали Шотландці з собою.

Шотландське лицарство усе перейшло
Служити в англійському війську,
Пішло боронити мечем і щитом
Корону і владу англійську.

В нещасну годину шотландський народ
Кував свою ясну зброю:
У першому бою розбиті були,
Багато лягло головою.

У друге зійшли ся — недоле тяжка!
Знов військо шотландське розбите.
Ударили в третє — знов поле кругом
Все трупом шотландським укрите.

Міцна була сила потужних панів
І ватаги мудрі знайшли ся,
Ні в гори завести, ні в нетри загнать
Обачні пани не дали ся.

Широкі долини, розлогі лани
Шість раз були кривью політі,
Шість раз пролунав по Шотландії крик:
„Шотландці, Шотландці розбиті!“

Ні зброї вони, ні своїх корогов
Едварду до ніг не зложили,
Та волю й країну свою боронить —
Не стало селянської сили.

Одні полягли, а другі розійшлись,
Пішли своє поле орати.
Без війська, без слави зостав ся Роберт.
Що ж має тепер він почати?

Чи має піти, як шотландські пани,
Едвардові зброю віддати,
Зостатись одут в подоланній землі
Останнього сорому ждати?

Ні, краще не бачить того і не чуть,
Як гинути буде країна!...
„Прощай, моя рідна країно! прости
Свого безталанного сина.

„Хотів би я вільною бачить тебе,
Але не судило ся тее...
Далеко тепер на чужих берегах
Поляжу за діло сьвятеє“.

Так мовив Роберт і подав ся він геть
На берег убогий ірландський,
Він думав по вік не вертати ся знов
У край безталанний шотландський.

В Ірландію мав ся прибуть корабель,
Що лицарів віз в Палестину,
На ньому од'їхати хтів і Роберт
У тую далеку чужину.

У купі з одважним лицарством бажав
Піти у хрестовім поході,
Щоб ділу сьвятому останнім життям
І силою стати в пригоді.

III.

На безлюдному березі моря
Одинока хатина стоїть,
В тій хатині рибальській убогій
Збройний лицарь самотний сидить.

То Роберт. Він в вікно поглядає
Чи не мріють оті кораблі,
Що везуть хрестоносців одважних
На війну до сьвятої землі.

Ні, не видко нічого на морі,
Не біліють вітрила ясні.
Грає вільне широке море,
Гомонять його хвилі гучні.

Та Робертові сумно дивитись
На те море веселе, буйне,
Як згадає він рідну країну,
Затремтить його серце сумне.

І Роберт, од вікна одступивши,
Ліг на лаву і погляд підвів
На потріскану стелю; на стелі
Павутиння павук собі плів.

І знічевя Роберт задивив ся
На роботу того павука;
Лицарь бачив, як прядась помалу
Тая нитка тендітна, тонка,

Як павук по тій нитці спускав ся,
Росколихувавсь потім на ній,
Щоб її до стіни причепити,
Далі невід розкинути свій.

Що гойднеть ся, то нитка й порветь ся,
І до долу павук упаде,
Але зараз же злазить у гору
І нову собі нитку пряде.

Так шість раз той павук обривав ся,
І шість раз він на стелю злізав,
Але в сьоме таки удержав ся
Й до стіни свою нитку прип'яв.

Тут Роберт раптом скочив на ноги,
Ухопив свою зброю до рук,
І гукнув: „Та невже таки лицарь
Менше має снаги, ніж павук?!“

IV.

Ой тож не сокіл винозір
Злетів з гори в долину,
То прилетів юнак Роберт
У рідную країну.

Він на коневі воронім
По краю пробігає,
В останній раз шотландський люд
До бою він скликає :

„До зброї всі! чи ще живе
Міцна одвага ваша?
За волю згинуть ми клялись,
А деж присяга наша?“

„Хто волї ще не відцуравсь,
Нехай іде до бою!
Хто пам'ята про славу й честь, —
До зброї! хто за мною?“

Не згас, не згас шотландський дух,
Шотландія повстане!
У сьомий раз, як в перший раз
Зібрали ся селяне.

Король Едвард не сподївавсь
Шотландського повстання,
Його лицарство розійшлось
Уже на спочивання.

Зосталась тільки поки що
Мала частина війська,
Безпечна й сьмілива була
Залога та англійська.

Все розмовляють вояки,
Які з війни достатки,
Які в Шотландії король
Збиратиме податки.

Серед англійських вояків
Сидять пани шотландські;
Тепер король їм знов вернув
Права й мастки панські.

Тож завтра кожний з них піде
До рідної оселі, —
Чого ж сидять вони такі
Смутні та невеселі?

Того, що душу їм гризе
І сором і досада, —
Здаєть ся їм, що все кругом
Гукає: „зрада, зрада!“...

Англійські-ж лицарі собі
Пісень гучних співають,
І так бадьорно на списах
Їх короговки мають.

Селяне тихо підійшли
До війська за горою,
З'явилися, наче з під землі,
І вдарили до бою.

Все зашуміло, загуло,
Мов буря-хуртовина,
Роберт літа на воронім,
Неначе громовина.

Ох, лютий бій, останній бій, —
Щаслив, хто переможе!...
Англійці в розпачі, кричать:
„Ратуй нас, милий Боже!“

До них з границі поспіша
Від короля підмога,
Її стріча шотландський крик:
„Ні, наша перемога!“

Підмога сильна надійшла,
Але шкода, — вже пізно!
Женуть Шотландці ворогів,
Гукають велід їм грізно:

„Не доведеть ся більше вам
Ламать чужої волі!
Коли життя вам дороге, —
Кладіте зброю долі!“

Шотландське військо зайняло
Англійців під горою,
Нема ратунку їм, нема, —
Складають долі зброю.

Тоді з громади виступа
Роберт і промовляє:
„Отак тепер шотландський люд
Англійцям об'являє:

„Наш край віддавна вільним був,
Таким по вік він буде;
Ви бачили, як прав своїх
Боронять наші люде.

„Збіра хай в Англії Едвард
Податки й десятини,
А всяк Шотландець вільний пан
Своєї батьківщини.

„Селянам нашим байдуже
Про ласку й надгороди,
Вони не підуть з королем
За лицарством в походи.

„Тепер я вашу зброю всю
У закладі лишаю,
А вас до дому відпущу
По братньому звичаю.

„Ідїть, Едвардові скажіть,
Як чули, по сїй мові.
Коли не згодить ся на мир, —
Ми знов у бій готові.“

Англійці мовчки одійшли
Без корогов, без зброї;
Без радощів пішли вони
Геть до землі рідної.

І як в долину вже зійшли,
Оглянулись на гору,
Роберта вгляділи вони
Серед сільського збору.

Укрита людом там була
Уся гора зелена,
А вище всіх стояв Роберт,
У ніг його знамена.

Лежала і зброя вся ота,
Що на війні забрали,
Шотландська зброя й корогви
Навколо нього сяли.

Роберт неначе річ держав,
Змагав ся, боронив ся,
Зняв потім ясний свій шолом
І людові вклонив ся.

Англійці чули, як гукнув
Увесь той гурт селянський:
„Хвала і честь! нехай живе
Роберт, король шотландський!“

V.

Так Роберт за снагу та одвагу
Королем у Шотландії став,
В Едінбургу, преславному місті,
Привселюдно корону прийняв.

Урочиста одправа скінчилась,
Вийшов з церкви король на майдан,
Люд гукає: „Робертові слава!
„Хай живе! він до віку наш пан!“

Коли се, раптом стихло гукання,
І весь люд мов чекає чого.
З юрби виступив гурт невеликий,
То обрані від люду всього:

З них один на перед виступає,
Короля він поклоном віта,
Поглядає навколо по людях
І таку промову чита:

„З ласки Бога й народа обраний
Наш королю! вітаєм тебе!
Ми підданими влади твоєї
Признаємо охочо себе.

„Коли ти боронитимеш волю
Й самостійність народу твого,
Ми повік шанувать тебе будем
І любити як друга свого.

„Ти кликнеш на війну, ми зберемось
Під твою корогву всі гуртом,
Ми готові тобі і країні
Послужити мечем і щитом.

„Та коли ти забудеш про справу
Чести й волі народу свого,
Схочеш інші, багатші землі
Прилучати до панства твого, —

„Ми не підем тоді за тобою,
Щоб чужого добра здобувать,
Нам не тісно у рідній країні,
Нам не треба в чужу мандровать!

„Коли ти серед панських розкошів
Продаватимеш люд свій панам,
Ми сами боронити потрапим
Ті права, що належать ся нам.

„А коли ти англійській короні
Віддаси королевство своє, —
Знай, що в тую ганебну годину
Пропаде й панування твоє.

„Ми тебе королем увінчали,
Ми тебе й розвінчаєм сами,
І коли проти нас ти повстанеш,
Проти тебе повстанемо ми.

„Дай нам Боже радіти до віку,
Що обрали тебе в королі,
Хай цв'їте при тобі та пишає
Вільна воля в шотландській землі!“

„Дай то Боже!“ — Роберт їм відмовив: —
„Буду знати, на що я їду,
Дай нам Боже до віку прожити
В щирій згоді, у добрім ладу!“

VI.

Щира згода, добрий лад зістав ся,
Не зламав Роберт свого слова.
Не пропала, не пішла по вітру
Та громадська чесна умова.

Дивувались на шотландську волю
І сторонні чужії люде,
Всі казали: „Поки сьвіта сонця
У армі шотландський люд не буде!“

Не пригас і не пропав ніколи
Вільний дух в шотландському народі,
Стала вільна сторона шотландська
Навіть давнім ворогам в пригоді.

Як пізніш Англіїці і Шотландці
Поєднались в спільную державу,
То Англіїці вчились від Шотландців,
Як любити волю, честь і славу.

І за те хвала Роберту Брюсу, —
Він борцем за рідний край з'явив ся.
Так! одваги та завзяття в праці
Він в малого павука навчив ся.

Він здобув собі велику славу,
І не вмре та слава, не поляже,
В пісні, в слові буде вічно жити
І про себе сьвітові розкаже.

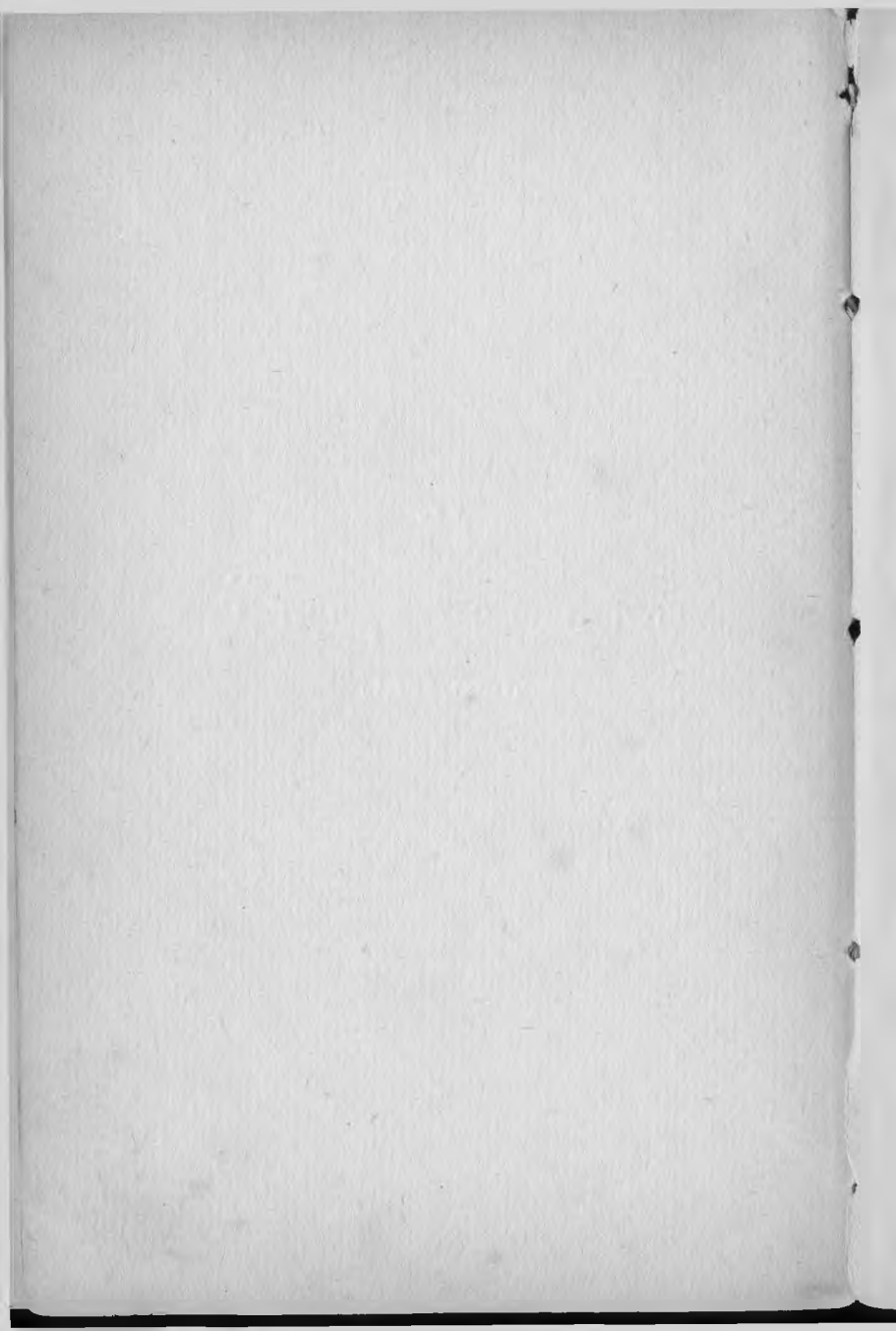
1893 року.

II.

МЕЛОДІЇ.

(1893—1894.)

МЕЛОДІЇ.

(1893—1894.)

1.

Нічка тиха і темна була.
Я стояла, мій друже, з тобою;
Я дивилась на тебе з журбою;
Нічка тиха і темна була...

Вітер сумно зітхав у саду.
Ти співав, я мовчазна сиділа,
Пісня в серці у мене бреліла : ,
Вітер сумно зітхав у саду...

Спалахнула далека зірниця.
Ох, яка мене туга взяла!
Серце гострим ножем пройняла...
Спалахнула далека зірниця...

2.

Не співайте мені сеї пісні,
Не вражайте серденька мого!
Легким сном спить мій жаль у серденьку
Нащо співом будити його?

Ви не знаєте, що я гадаю,
Як сижу я мовчазна, бліда.
Тож тоді в мене в серці глибоко
Ся пісня сумная рида!

3.

Горить мое серце, його запалила
Горячая іскра палкого жалю.
Чому ж я не плачу? Рясними сльозами
Чому я страшного вогню не заллю?

Душа моя плаче, душа моя рветь ся,
Та сльози не ринуть потоком буйним,
Мені до очей не доходять ті сльози,
Бо сушить їх туга вогнем запальним.

Хотіла б я вийти у чистее поле,
Припасти лицем до сирої землі
І так заридати, щоб зорі почувли,
Щоб люде вжахнулись на сльози мої.

4.

Знов весна і знов надії
В серці хворім оживають,
Знов мене колишуть мрії,
Сни про щастя навівають.

Весна красна! любі мрії!
Сни мої щасливі!
Я люблю вас, хоч і знаю,
Що ви всі зрадливі...

5.

Дивлюсь я на яснії зорі,
Смутні мої думи, смутні.
Сьміють ся байдужії зорі
Холодним промінням мені.

Ви, зорі, байдужії зорі!
Колись ви інакші були,
В той час, коли ви мені в серце
Солодку отруту лили.

6.

Стояла я і слухала весну,
Весна мені багато говорила,
Співала пісню дзвінку, голосну,
То знов таємно-тихо шепотіла.

Вона мені співала про любов,
Про молодощі, радощі, надії,
Вона мені переспівала знов
Те, що давно мені співали мрії.

7.

Хотіла-б я піснею стати
У сюю хвилину ясну,
Щоб вільно по світі літати,
Щоб вітер розносив луну.

Щоб геть аж під яснії зорі
Полинати співом дзвінким,
Упасти на хвилі прозорі,
Буяти над морем хибким.

Лунали-б тоді мої мрії
І щастя мое таємне,
Яснійші, ніж зорі ясні,
Гучнійші, ніж море гучне.

8.

П е р е м о г а.

Довго я не хотіла коритись весні,
Не хотіла її вислухати,
Тії речі лагідні, знадні, чарівні
Я боялась до серця приймати.

„Ні, не клич мене, весно, — казала я їй —
Не чаруй і не ваб надаремне.
Що мені по красі тій веселій, ясній?
В мене серце і смутне і темне“.

А весна гомоніла: „Послухай мене!
Все корить ся міцній моїй владі.“
Темний гай вже забув зимування сумне
І красує в зеленім наряді;

Темна хмара озвала ся громом гучним,
Освітилась огнем блискавиці;
Вкрилась темна земля зіллям-рястом дрібним,
Все корить ся мені мов цариці;

Хай же й темнее серце твоє оживе
І на спів мій веселий озветь ся,
Бо на нього озвало ся все, що живе,
В тебе ж серце живе, бо ще б'єть ся!“

Тихо думка шепоче: „Не вір тій весні!“
Та даремна її осторога, —

Вже прокинулись мрії і співи в мені...
Весно, весно, твоя перемога!

14/V. 1893 р.

9.

Д о м у з и.

Прилинь до мене, чарівнице мила,
І запалай зорею наді мною,
Нехай на мене промінь твій впаде,
Бо знов перемогла мене ворожа сила,
Знов подолання я, не маю сил до бою; —
Я не журюсь, я знала — се прийде.
Спокійна я, бороти ся не хочу,
В душі у мене інші бажання:
Я тільки думкою на світі буду жить,
Я хочу слухать річ твою урочу
І на своїм чолі твоє сіяння
Почуть бажаю хоч єдину мить.

13/I. 1894 р.

10.

* * *

То була тиха ніч чарівниця,
Покривалом спокійним, широким
Простелилась вона над селом,
Прокидалась край неба зірниця,
Мов над озером тихим, глибоким
Лебідь сплескував білим крилом.

І за кожним тим сплеском яскравим
Серце кидалось, роспачем билось,
Замірало в тяжкій боротьбі.
Я змаганням втомилась кривавим
І мені заспівати хотілось
Лебединую пісню собі.

1894.

11.

Давня весна.

Була весна весела, щедра, мила,
Промінням грала, сипала квітки,
Вона летіла прудко, мов стокрила,
За нею вслід співучії пташки!

Все ожило, усе загомонило, —
Зелений шум, веселая луна!
Співало все, сьміялось і бренило,
А я лежала хвора й самотна.

Я думала: „Весна для всіх настала,
Дарунки всім несе вона ясна,
Для мене тільки дару не придбала,
Мене забула радісна весна“.

Ні, не забула! У вікно до мене
Заглянули від яблуні гілки,
Замиготіло листячко зелене,
Посипались білесенькі квітки.

Прилинув вітер і в тісній хатині
Він про весняну волю заспівав,
А з ним прилинули пісні пташині
І любий гай свій відгук з ним прислав.

Моя душа ніколи не забуде
Того дарунку, що весна дала;
Весни такої не було й не буде,
Як та була, що за вікном цвіла.

1894 року.

12.

* * *

У чорную хмару збрала ся туга моя,
Огнем блискавицею жаль мій по ній розточив
Ударив перуном у серце [ся,
І рясним дощем полились мої сльози.
Промчала та буря-негода палка надо мною,
Але не зломила мене, до землі не прибила,
Я гордо чолó підвела,
І очі, омиті сльозами, тепер поглядають яснійше,
І в серці моім переможніі співи лунають.
Весняная сила в душі моій грає,
Її не зломили зимові морози міцні,
Її до землі не прибили тумани важкі,
Її не розбила і ся перелітная буря весняна.
Нехайт ам збіраєть ся гірша, страшнійша негода,
Нехай там узброїть ся в гостру, огненную зброю,
Я вийду сама проти неї
І стану — поміряем силу!

III.

НЕВІЛЬНИЧІ ПІСНІ.

(1895-1896.)

На окраині старини (20, 158)

Eternal spirit of the chainless mind!
Brightest in dungeons, Liberty, thou art,
For there thy habitation is the heart,
The heart, which love of thee alone can bind!

Byron. Sonnet on Chillon.

(Ти, вічний дух розкутого ума,
О Воля! найяснійша ти в темниці,
Бо там в людських серцях твої світилиці,
В серцях, що полонила ти сама.)

Байрон. Шільонський сонет.

Мати невільниця.

Був ясний день, веселий, провесняний,
До нас у хату крізь вікно одкрите
Вривав ся гомін голосних потоків,
Що бігли в-низ по вулиці нагірній,
Вітрець влітав і, мов пуста дитина,
Скидав до долу від стола папери,
За ним влітала ціла згряя гуків,
Все та давно знайома пісня міста,
Але і в ній нові лунали ноти,
Весняні... Та вони лунали не для нас,
Бо не було весни у нашім серці.
Ота весна, що за вікном сьміялась,
Нам принесла новини невеселі,
Тюремні вісти: той сидить в неволі,
Недавно взятий, той в тюрмі збожеволів,
А той недавно вийшов, але хворий,
Душею й тілом, він же був забраний
Як раз в розцвітті мрій, надій і праці.
Над нами теж, мов туча громовая,
Нависли влади темної погрози.
Така була для нас в той рік весна.
У двох сиділи ми і розмовляли,
Я сумно слухала товаришки розповідь
І без'уважно торочки сплітала

На обрусї (товаришці той обрус
В тюрмі покійна мати вишивала);
Розповідь та була уривчаста і тиха,
Бо голос був приглушений від туги,
І хутко він урвав ся, мов струна;
У хатї стало тихо, тільки чути,
Як грала ся товаришки дитина,
І ляскала маленьким батїжком,
На стільчику рушаючи в дорогу.
Я, дивлячись на неї, проказала:
„Ба, що робити? Не журить ся, друже!
Хоч може ми і не побачим волї,
Але дитинка ся побачить, певне!
Що скажеш ти на се, малий філософ?“
Дитинка ясно глянула на мене
Розумними, цікавими очима,
А мати шпарко мовила до мене:
„Мовчить, нехай воно сього не чує!
Ви знаєте, дитиною я часто
Від матери покійної се чула:
Як виростеш, то будеш вільна, доню.
Вона казала се так весело і твердо,
Що я повірила в свою щасливу долю,
І вірила, аж поки не зросла...
Тепер моїй дитинї се говорять...
Іди, іди, моє маленьке, грай ся!“
Дитина знов до забавок вернулась,
Товаришка взяла шитя, я книжку,
Розмова наша бїльше не вела ся...

1895 року.

* * *

І все таки до тебе думка лине,
Мій занапащений, нещасний краю,
Як я тебе згадаю,
У грудях серце з туги, з жалю гине.
Сї очі бачили скрізь лихо і насилля,
А тяжчого від твого не видали,
Вони-б над ним ридали,
Та сором сліз, що ллють ся від безсилля,
О сліз таких вже вилито чимало, —
Країна ціла може в них втопитись;
Доволі вже їм литись, —
Що слъози там, де навіть крові мало!
1895 року.

В о р о г а м.

(Уривок.)

...Вже очі ті, що так було привикли
Спускати погляд, тихі слъози лити,
Тепер метають іскри, блискавиці, —
Їх дикий блеск невже вас не лякає?
І руки ті, не учені до зброї,
Що досі так довірливо одкриті
Шукали тільки дружньої руки,
Тепера зводять ся від судороги злости, —
Чи вам байдуже про такі погрози?
Уста, що солодко співали й вимовляли
Солодкі речі, або тихі жалі,
Тепер шиплять від лютости і голос
Спотворив ся неначе свист гадючий, —
Що як для вас желом язик їх буде?...
1895 року.

Північні думи.

Годі тепера! ні скарг, ані плачу,
Ні нарікання на долю, — кінець!
Навіть і хвилю ридання горячу
Стримать спроможусь. Нестиму вінець
Той, що сама положила на себе.
Доле сліпая, вже згинула влада твоя,
Повід життя свого я одбіраю від тебе,
Буду шукати сама, де дорога моя!
Мрії рожеві, тепер я розстану ся з вами,
Тихо відвожу обійми яєних моїх мрій.
Довго проводити буду сумними очами
Подруг моїх легкокрилих зникаючий рій.

Згинули мрії і темрява слід їх закрила...
Ледве що зникли, а в мене вже знов над чолом
Полум'ям віють огненні широкії крила,
Мрія новая літа' надо мною орлом.
Мов зачарована слухаю голос надземний:
„Ти блискавицею мусиш сьвітити у тьмі,
Поки зорею рожевою край твій осьвітить ся
[темний,
Треба шукати дороги тим людям, що ходять
[в ярмі.
Глянуть всі ті, що живуть у великій темниці,
Скажуть: Се в нашій країні настала весна, —
Грають по небі зірницї, яєні блискавицї
Темна ще ніч, та вже хутко минеть ся вона“.
Мріє новая! твій голос і крила огнисті
Ваблять мене, я піду за тим сьвітлом яєним
Через простори і дикі дороги тернисті,
Так як Ізраель ішов за стовпом огнямим.
Знаю, куди ти мене поведеш за собою:
Там без ушину лютує страшна, невсипуща війна,
Люде там гинуть у тяжкому лютому бою,

Кров там не длеть ся, панує там смерть потайна.
Кличеш? Я йду! за тобою усюди долину,
Знов поверну ся у той занашащений край,
Де може волі не буде мені до загину,
Мріє новая, з тобою і там буде рай!

1895 року.

До товаришів.

О, не забуду я тих днів на чужині,
Чужої й рідної для мене хати,
Де часто так приходилось мені
Пекучу, гірку правду вислухати.
У перше там мені суворії питання
Перед очима стали без покрас;
Ті люде, що весь вік несли тяжке завдання,
Казали: Годі нам, тепер черга на вас,
На вас, робітники незнані молодії...
Та тільки хто ви, де? Подайте голос нам.
Невже ті голоси несъмліливі, слабкії,
Квиління немовлят—належать справді вам?
Невже на всі великії події,
На все у вас одна відповідь є —
Мовчання, сльози та дитячі мрії?
Більш ні на що вам сили не стає?
Невже се так?.. Я мовчки все приймала;
Чим мала я розбити докори ці?
Мов на позорищі прикута я стояла
І краска сорому горіла на лиці...
Щож, браття, мовчите? Чи втішені собою,
Що вже й докори сї вас не проймуть?
Чи так задавлені неволею, журбою?
Чи може маєте яку яснійшу путь?

Подаймо їм великую розвагу,
Скажім і докажім, що ми бойці сами;
А ні, то треба мать хоч ту сумну одвагу —
Сказать старим бойцям: не ждїть, не прий-
[дем ми!

1895 року.

Поет підчас облоги.

У місті панує велика трєвога.
Туманом окутала вража облога,
І голод грозить ся страшною рукою,
Від шпигів ворожих немає спокою.
Збираєть ся в місті за радою рада,
Та згоди немає, панує розрада,
Змагання, непевність і крик: зрада! зрада!
Мов тяжка хвороба, так час там пливе,
Та місто не вмерло, воно ще живе.

Он в церкву ідуть молодята до шлюбу,
Он мати колише дитиньку любу.
„Ходїмо, — говорить дружина дружинї, —
З'єднаємо руки і долю свою,
Як згинуть прийдець ся, — в останній годинї
Побачу край себе дружину мою.

„Спи, — мати співає, — моє немовлятко,
Урожене в люту годину дитячко!
Не будеш ти лиха і голоду знати,
Поки ще на свїті живе твоя мати“.

Іде на стрівання хороший вояк,
Вїта його мила щаслива.

„Чого зажурив ся, мій любий козак?“
Питає дївчина вродлива.

— Прощатись прийшов я, кохана, з тобою,
От зараз піду з товариством до бою,
Не-сила терпіти лихої напасти,
Волю я в широкому полі пропасти,
Ніж тута, немов у тюрмі погібати!
Тебе тільки, зіронько, жаль покидати...“
Вона подає йому стрільбу грімку,
Чіпляє сама ясну шаблю важку,

Цілує і пестить, і щастя бажає,
І мов на музики на бій виражає:
„Хай наша зоря тебе, милий, веде!“
І милий на смерть без вагання іде.
А онде нещасний коханець край брами,
У роспачі голову стиснув руками:
„Найгірша для мене ся люта година!
Не любить мене чарівниця-дівчина!
Подвійний мій роспач, подвійний мій жаль,
Моя нерозважна печаль!...“

Он пісня з високого муру лунає.
По мурах одважний співець похожає.
Поет не боїть ся від ворога смерти,
Бо вільная пісня не може умерти.
То-ж він з ворогами і з лихом жартує
І вірші мов легкії стрілки гартує,
І кидає пісню в широкий простор;
Скрізь чутно її, на майдані і в полі,
Юрба перейма' тую пісню, мов хор.
Все бачить співець у широких роздолі —
І небо, і море, красу світову,
І людям співає він пісню нову.

Усе одбиваєть ся в пісні, як в морі,
Рожевая збр'я й червоная кров,
І темна ненависть, і ясна любов,
І племінь пожару, і місяць та зорі.

Та пісня, як море, і стогне, й рида,
І барвами грає,
І скелі зриває,
Як чиста прозора вода.

Всі слухають пісню: нещасний коханець,
Щаслива пара, і мати, й дитина,
Співа тую пісню дружині дружина, —
Те знає і тішить ся музин обранець.
То в день, серед люду, поети мов діти,
Їм милі тріумфи, і лаври, і квіти,
І вабить їм очі велика слава,
Якої не дасть перемога кривава, —
В надії на неї терновий вінець
Прийма молоденький співець.

Ось день проминув, зник і вечер погожий,
Ніч криє і місто, і табор ворожий,
І дивлять ся любо небесні очі.
Поснули усї до спочинку охочі,
Здрімала ся навіть обачна сторожа,
Скрізь тихо... Міцна чарівниченька божа, —
Корить ся їй все під кінець;
Але не корить ся співець.

Ті проміні горді, ясні, золотії,
В ньому розбудили і речі, і мрії,
Їх стримати — груди тісні!
І прудко, мов іскри з багаття огнисті,
Мов хвилі гірського потоку сріблісті,
Летять голосні пісні.
І ллють ся і ллють ся без примусу, вільно,
Недбалі про славу й вінки,
І линуць з північними вітрами спільно
Високо під ясні зірки.
Бренить у них радість, лунає і горе,
Шумить у них спогадів, мрій ціле море,

Навколо них роспач хаосом чорніє,
Над ними веселка надій променіє.
Не знає поет, чи хто слуха його,
Не стримує серця і співу свого,
Співа серенаду ясній своїй зірці,
Та ночі, та музи своїй винозірці,
Що з ним була в кожній порі...
І пісня чарує облогу ворожу
І будить на мурах обачну сторожу,
Заснуть не дає до зорі!

12/IV. 1896 року.

Товаришці на спомин.

Товаришко! хто зна, чи хутко доведеть ся
Провадить знов розмови запальні;
Нехай, — поки від них ще серце беть ся, —
Я вам на незабудь спишу думки сумні.

От може вам колись, — часами се буває, —
Розглянути старі шпартгали прийде хіть,
Ваш погляд сі цілки, блукаючи, спіткає,
І затримаєть ся при них на мить.

І вам згадаєть ся садок, високий ганок,
Летючі зорі, тиха літня ніч,
Розмови наші, співи, й на останок
Уривчаста, палка, завзята річ.

Не жаль мені, що се вам нагадає
Запеклої ненависти порив.
Щож! тільки той ненависти не знає,
Хто цілий вік нікого не любив!

Згадати тільки всі тяжкії муки,
Що завдали борцям за правду вороги,
Кому-ж не стиснуть ся раптово руки
Від помсти лютої жаги?

Ні, жаль мені, що й сей порив погасне,
Як гасне все в душі невільничій у нас.
Ох, може-б не було життя таке нещасне,
Як би вогонь ненависти не гас!

Лагідність голубина, погляд ясний,
Патріція спокій — не личить нам.
Що вдіє раб принижений, нещасний,
Як буде проповідь читать своїм панам?

Так, ми раби, не має гірших в світі!
Феллаги, парії щасливіші від нас,
Бо в них і розум, і думки сповиті,
А в нас вогонь Тітана ще не згас.

Ми паралітики з блискучими очима,
Великі духом, силою малі,
Орлині крила чуем за плечима,
Самі-ж кайданами прикуті до землі.

Ми навіть власної не маєм хати,
Усе одкрите в нас тюремним ключарам:
Не нам, обідраним невільникам, казати
Речення гордее: „мій дом — мій храм!“

Народ наш мов дитя сліпее з роду,
Ніколи світа-сонця не видав,
За ворогів іде в вогонь і в воду,
Катам своїх поводитарів оддав.

Одвага наша — меч, политий кровю,
Брязчить у піхвах, ржа його взяла.
Чия рука, порушена любовю,
Той меч із піхви видобуть здола?

Нехай же ми раби, невільники продажні,
Без сорому, без чести, — хай же й так!
А хто-ж були ті вояки одважні,
Що їх зібрав під прапор свій Спартак?...

17/VII. 1896 р.

Г р і ш н и ц я .

Колись давно в далекій стороні
Була війна страшна і незвичайна:
Те лихо звалось білою війною.
Без гасел бойових, без гучної музики,
Без грімких вистрілів, без ясних корогов,
Вона була немов лихе повітря,
Що прилітає на совиных крилах.
І полягав вояк за вояком,
Полки зникали, як вали на морі;
На поєдинки там виходили в ночі,
Ховаючи під паху корогобку.
У темряві густій ніхто не бачив,
Як блискала й щербилась ясна зброя,
Як падав і конав один з борців,
Як ворог загібав його у темну яму,
Нераз іще живого. Старшина
Лічила ранком військо і багато
Найкращих вояків у ньому бракувало:
Ніхто не знав, де й як вони лягли.
В той час найбільше воювали шнуром,
Кайданами, отрутою, підкопом,
А зрада гаслом військовим була.
Часами тільки бомба огнева
Могильну тишу розбивала гучно
І всіх навколо ранила скалками.
Раз в темну ніч на бій дівчина вийшла

(Тоді йшли всі, жінки і чоловіки,
І навіть діти не сиділи дома.)
Вона була при зброї: у руках
Був заступ гострий, а в кишені куля,
Набитая знадобом розривним.
Дівчина йдучи тихо шепотіла,
А на устах був усьміх зловорожий:
„Ой, підкопаю вороже гніздо!
Злетять вони у гору мов ті птахи!“
От, підійшла вона під темний мур
Високої будови. Притаїлась,
Перечекала сторожкий патруль,
І почала копати завзято, швидко...
До половини підкопала стіну,
Підклала кулю розривну під неї,
А потім добула вогню і запалила
У кулі трут і подалась до дому
З надією страшною. Коли раптом
Мов грім ударив, куля розірвала
Завчасу стіну і каміння гостре
Посипалось навколо наче град.
І ось один важкий та гострий камінь
Улучив дівчину і полягла вона,
Немов прибита градом ніжна квітка.
Тут незабаром прилетів патруль,
Зняла ся заметня, тривога, шуканина,
І дівчину знайшли. „Чи мертва, чи зом-
[ліла?“
Питали вояки. „Несіть її в шпиталь!“
Сказав старший. „Нехай її черниці
Там одволодають, а потім буде суд“.
І віднесли в шпиталь зомлілую дівчину.
І прийняли її там сестри милосердні —
Вони приймали всіх — приставили до неї
Черницю молоденьку, щоб гляділа.
Лежала цілий день без пам'яті слаба,

Але над вечір їй вернув ся тямок,
Одкрила очі, глянула навколо :
Склепіння біле, образ і лампада
І біля ліжка, наче другий образ,
Бліда дівчина в чорному убранні.

Хвора.

Де я і хто ти?

Черниця.

Сестро, мир тобі!
Се божая оселя, ти в шпиталі,
А я твоя сестра, тебе гляжу.
Хвала Найвищому, що ти опам'яталась.

Хвора.

А чула ти, що сталось сеї ночі?

Черниця.

Хай Бог простить тому, хто се вчинив...

Хвора.

Се я!

Черниця.

О, сестро! ти?... Ти каєш ся, запевне!

Хвора.

Ні! Кають ся вважалаб я за гріх!
Скажи, — ти певне знаєш, — адже в замку
Усі погинули? ніхто з них не зоставсь?

Черниця.

Ні, милував Господь. Одна лиш вежа
Упала, на той час там не було нікого.

Хвора.

О, що ти кажеш?!...
Хвора заридала.

Черниця.

Вгамуй ся, бідна сестро, помоли ся
Зо мною в купі Богови святаму,
Подякуй, що не дав тобі вчинити зла,
Проси, щоб мир твоїй душі послав він
І в серце повернув забутую любов.
Сльозами змий оту лихую пляму,
Що положив гідкий, ворожий замір.
Аби простив тебе Судя небесний,
А суд земний для праведних — ніщо.

Хвора.

Гадаєш ти, що я бою ся суду?
Запевне, бридко між гадюк попасти,
Та я їх не боюсь, суд не страшний для
[мене, —
Небесний, чи земний для мене все одно,
Однакові для мене рай і пекло,
Бо я не вірю в них.

Черниця.

О Господи, ратуй
Оцю заблукану, нещасну душу!
Послухай, сестро, ти ще молода,
І може прийдець ся загинути...

Хвора.

Дарма!

Не жаль мені, що молодою вгину,
А жаль — о лютий жаль, що пропаду
[даремне.

Черниця.

Ніхто даремне в Господа не гине,
Без волі Божої і волос не спаде.

Хвора.

Не хтілаб я тебе вразити, сестро,
Та бачу, прийдець ся розмову залишити,
Бо ми говоримо на різних мовах.

Черниця.

Ні!

У всіх людей одна є спільна мова —
Братерська любов.

Хвора.

Любов, ти кажеш?

А я б сказала — щирість...

Черниця.

Прожени

Ненависти дракона геть із серця,
Нехай в ньому зостанеть ся любов,
І ми одна одну запевне зрозумієм,
Як розумів розбійника Христос.

Хвора.

Пожди, кохана сестро, я те бачу,
Що ти мене і жалуєш і любиш,

Хоч я тобі чужа. Та я б хотіла,
Щоб знала ти, кого і за що любиш,
І як осудиш, то щоб знала за що.
Сядь ближче біля мене, нахили
Лагідне личенько до мене ближче,
Забудь про те, що звете ви гріхом,
Чи праведністю, слухай тільки щільно.

Черниця.

Бою ся я, що втомиш ся — тиж хвора.

Хвора.

Дарма! нехай умру, та думка не умре!
В таке безсмертя й я привикла вірить.
Адже і в вас є сповідь перед смертю...
Мене жде шибениця — я те знаю.
Так слухай. Ти все згадуєш любов,
Вона й моя наставниця єдина.
Мене любов ненависти навчила,
Колись і я була, як ти, лагідна, тиха
І вірила в братерську любов,
Бо при мені були брати кохані,
Родина й ніжні подруги мої.
Образу я сльозами зустрічала
І перед кривдою схиляла я чоло,
Коли вона на мене наступала.
Я матері і батькові корилась,
Вони-ж були до мене завжди добрі.
Я думала, що лад такий можливий
Між ворогом і бранцем... Коли се
Розпочало ся біле лиходіття
І наше місто зайняла облога;
Бороло ся воно, змагалось як уміло,
А потім мусіло одперти браму

І вороги ввійшли з тріумфом в неї.
Я бачила тоді, що хто хилився найнижче,
Того найбільш топтали люде й коні.
Мій батько й мати ворогам корились,
А добрости не бачили ніколи.
У мене розум наче потьмарив ся,
Не знала я, де правда і де кривда,
Я знала тільки, що мені так жаль,
Так жаль на ворогів і жаль на подолан-
Сумний був час; товариші мої [них.
Пішли у військо, кликали й мене.
Та я в собі тоді не чула сили.
Ті, що zostались, я їх одцуралась,
Або вони мене, пропала наша згода.
Брати і сестри смутніі ходили,
Той самий жаль гнітив їх, що й мене.
Та що казати? В подоланнімі місті
Не має щастя і не може бути!
Хотіла я спершү, як ти, піти в черниці,
У сестри милосердні, та для сього
Потрібна віра, — я її не мала...
Отак життя минало день за днем.
Я бачила, як гинуло найкраще,
Як родичі мої гнили по тюрмах
І як високе низько упадало.
Тоді в мені спалахнула ненависть
До тих, що нищили мою любов.
Ненависть розгоралась більше й більше,
Та я не знала, де її подіти.
Так може б я себе вогнем спалила влас-
Та іншеє судило ся мені. [ним,
Прийшов один товариш і промовив:
„Ході; ми знову на війну зібрались!
Не ми убем, то нас вони убють;
Ми мусим боронитись, поможи нам!
Невже ти будеш осторонь сидіти

І споглядать, як ллеть ся братня кров?
Нї, сором се терпіти. Наша смерть
Научить інших, як їм треба жити.
Ходи, з тобою певне й другі підуть“.
І я пішла...

Черниця.

А мати? а родина?

Хвора.

У ту хвилину я про них забула,
Та може-б не згадала і тепер,
Як би вдалось мое велике діло.
Я-б упила ся щастєм перемоги, —
Не спогадом, надією жила-б.
Але-ж тепера я даремне гину
І думаю про той даремний жаль,
Що може вбить мою кохану матір.
Своїх сестер я бачу у жалобі,
Братів у смутку — і даремне все!..
Коли-б могла я ще хоч раз побачить
Моїх коханих!..

Черниця.

Сестро, не журись!
Як би ти тільки вірила у те,
В що вірим я, потішилась би певне.
Ми віримо, що в іншим, кращім світі
Побачимо усїх, кого любили.

Хвора.

Шкода! Ви вірите, що єсть і рай і пекло,
Що люде й „там“ не можуть рівні бути.

Моя лагідна мати не злочинка,
Не вбила і не хтіла вбить нікого,
Їй мусить райська брама відчинитись,
А для таких, як я, в раю не має місця.

Черниця.

Все переможе щире каяття,
І гріх, і шекло перед ним зникають,
І райська брама настези одкрита.
Згадай же, сестро, люблю родину,
Пожалуй душу бідну, молоденьку,
Завіщож має гинути вона?

Хвора.

Чернице, спогадай: стоїть у вашій книзі:
„Ніхто не має більшої любови,
Як той, хто душу поклада за друзів“.
Ну, годі, я скінчила, ти вже знаєш,
І як осудиш, то вже знаєш за що.

Умовкла хвора і черниця тихо
Сиділа, очі в землю опутивши...

15/IX. 1896 р.

Хвилина распачу.

О горе тим, що врожени в темниці!
Що глянули на сьвіт в тюремнеє вікно.
Тюрма — се ко́ло злої чарівниці,
Ніколи не розібеть ся воно.

О горе тим очам, що звикли бачить з роду
Каміння сіре, вохкий мур цвілий!

Ім сірим здасть ся все, як небо у негоду,
І сьвіт немов тюремний двір малий.

О горе тим рукам, що звикли у неволі
Носить кайдани ржаві та важкі,
На волю вирвуть ся, і там бридкі мозолі
Ім нагадають, хто вони такі.

О горе тим, що мають душу чесну!
Коли вони ще вірять у богів,
Благати мусять силу ту небесну:
„Пошли нам, Боже, чесних ворогів!“

О горе нам усім! Хай гине честь, сум-
Аби упала ся тюремная стіна! [ління,
Нехай вона впаде, і зрушене каміння
Покрие нас і наші імена!

16/IX. 1896 р.

* * *

О, знаю я, багато ще промчить
Злих хуртовин над головою в мене,
Багато ще надій із серця облетить,
Немов од вихру листячко зелене.

Нераз мене обгорне мов туман
Страшного розпачу отрутує дихання,
Тяжке безвіря в себе, в свій талан
І в те, що у людей на сьвіті є призначення.

Нераз в душі наступить перелом
І очі глянуть у бездонну яму,
І вглежу я в кохання над чолом
Строкату шапку блазня, або пляму.

Нераз мій голос дико залуна
Немов серед безлюдної пустині,
І я подумаю, що в світі все мана,
І на землі нігде нема сьвятині.

І може приведуть нераз прокляті дні
Лихої смерти грізную примару,
І знову прийдець ся покинутій мені
Не жити, а нести життя своє мов кару.

Я знаю се і жду страшних ночей,
І жду, що серед них вогонь той загорить
Де жевріє залізо для мечей, [ся,
Гартуєть ся ясна і тверда криця.

Коли я крицею зроблюсь на тім вогні,
Скажіть тоді: Нова людина народилась;
А як зломлюсь, не плачте по мені!
Пожалуйте, чому ранійше не зломилась!

16/IX, 1896 р.

Ангел помсти.

У темряві таємній серед ночі
До мене часто гість непевний приліта',
Він поглядом жахає і віта',
Мов зірка Марс кривава, сяють очі.

Всьміхаєть ся мені страшний посланець,
Я бачу в усьміху ненависть і любов,
На білих крилах червоної кров,
Мов на снігу зорі вечірньої багрянець.

Він промовля мені слова страшні й великі,
В руках палає меч осяйний, огневий,

І в серці, наче поклик бойовий,
Здіймають ся у мене співи дикі.

„Слова, слова, слова! — на них мій гість мо-
[вляє, —

Я ангел помсти, вчинків, а не слів,
Не думай же, що твій одважний сів
Других, а не тебе до бою закликає.

„Даю тобі сей меч, дарма, що ти не сильна,
Мій меч не тяжкий для одважних рук.
Чи ти боїш ся смерти, кари, мук,
Ти, що була душею завжді вільна?“

Він подає свій меч, я хочу взяти зброю,
Але не слухає мене моя рука
І лютість огнева із серця геть зника:
„Іди, кажу йому, я не піду з тобою.

„Не жаль мені життя, а жаль тії людини,
Що у мені живе, що бачу я в других,
Коли-ж її убу, хай кара йде за гріх,
Не схочу пережити ганебної години.

„Твоя слуга Кордє, одважная норманка
В тиранах бачила тиранів цілий вік,
Але й в тирані їй з'явив ся чоловік,
Як над убитим крикнула коханка...“

Зника' північний гість, та погляд той і мова
Лишають в серці слід кривавий і страш-
[ний,
І в день мені в очах стоїть той гість див-
[ний,
А душу рве й гнітить нескінчена розмова...

Fiat nox.

„Хай буде тьма!“ сказав наш бог земний.
І стала тьма, запанував хаос,
Немов перед створінням сьвіта. Ні, ще гірше
Був той хаос, бо у ньому були
Живі створіння, їх давила тьма.

Скрізь марища з хаосу виринали,
Лиха зараза, голод, злидні, жах —
Несьвіцький жах усім морозив душу :
І найодважнішим ставало жаско,
Голодні крики слухаючи й стогін,
Що виринали, наче зо дна моря,
З юрби великої і темної. Здавалась
Ота юрба частиною хаосу
І голосом його. Часами розлягалось
У темряві гукання: „Сьвітла! Сьвітла!“
І на відповідь чув ся голос дужий
Земного бога з високости трону :
„Хай буде тьма!“ І знов тремтів хаос.

О, не один нащадок Прометея
Блискучу іскру з неба здобував
І безліч рук до неї простягалось,
Мов до зорі, що вказує дорогу.
І розсипалась та велика іскра
На іскорки малесенькі, незначні,
І кожний іскорку ховав неначе скарб
У попелі холодному від давна;
Вона не гасла, тліла в тій могилі,
Та не давала ні тепла, ні сьвітла.
А сьміливий нащадок Прометея
Знаходив смутну долю свого предка :
Вигнання, муки, нерозривні пута,
Дочасну смерть у дикій самотині...

І досі так, о браття! й досі тьма.
Гей, озвіть ся! Страшно в сім хаосі.
Я чула голоси одважні, вільні,
Вони лунали, мов гукання в лісі --
Тепер замовкли, і страшнійше тиша
Мені здаєть ся, ніж була раніш.
Брати мої, нащадки Прометея!
Вам не орел розшарпав груди горді, —
Бридкі гадюки в серце унялись.
Ви не приковані на тій кавказькій кручі,
Що з далека сіяє сніжним чолом,
Про вязня звістку людям даючи!
Ні, ви поховані в землянках, звідки навіть
Не чутно брязкоту кайданів, ні стогнання,
Ні непокірних слів...

Гей, царю тьми!

Наш лютий вороже! Не дармо ти боїш ся
Кайданів тих залізної музики!
Боїш ся ти, що грізні, смутні гуки
Пройняти можуть і камінне серце.
А чим же ти заглушиш дикий голос
Хаосу темного, крик голоду й біди
І розпачливе гукання „світла, світла“?
На нього завжді, як луна у горах,
Одважні, вільні голоси озвуть ся.
„Хай буде тьма“! сказав ти, — сього мало,
Щоб зглушить хаос і Прометея вбить.
Коли твоя така безмірна сила,
Останній вирок дай: „Хай буде смерть!“

На вічну пам'ять листочкиви, спаленому при-
ятельською рукою в непевні часи.

Ой палка ти була, моя пісне!
Як тебе почала я співати,
В мене очі горіли мов жар,
І зайняв ся у грудях пожар.
Хтіла я тебе в серці сховати,
Та було моє серденько тісне,
Ой палка ти була, моя пісне!

Так, була моя пісня палка.
Вислухала товаришка спів,
Мов троянда уся паленіла
І сльоза в неї в очах бреліла
Від горячих, невтримливих слів,
І тремтіла подана рука...
Так, була моя пісня палка.

Ти занадто палка, моя пісне!
Як настала трівожна година,
Запало ся слово в кінець
І спалило тонкий папірець...
Замість пісні летить пожарина.
Ой, глядіть, знову іскорка блисне!
Ти занадто палка, моя пісне!

26/XI. 1896 р.

* * *

Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскрить ся?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що зди́ма вражі голови з плеч?

Ти, моя щира, гартована мова,
Я тебе видобуть з піхви готова,
Тільки-ж ти кров з мого серця прольєш,
Вражого-ж серця клинком не пробєш...

Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги мені й хисту,
Потім її почеплю при стїні
Іншим на втіху, на смуток мені.

Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.

Брязне клинок об залїзо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеть ся з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей.

Местники дужі приймуть мою зброю,
Кинуть ся з нею одважно до бою...
Зброе моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!

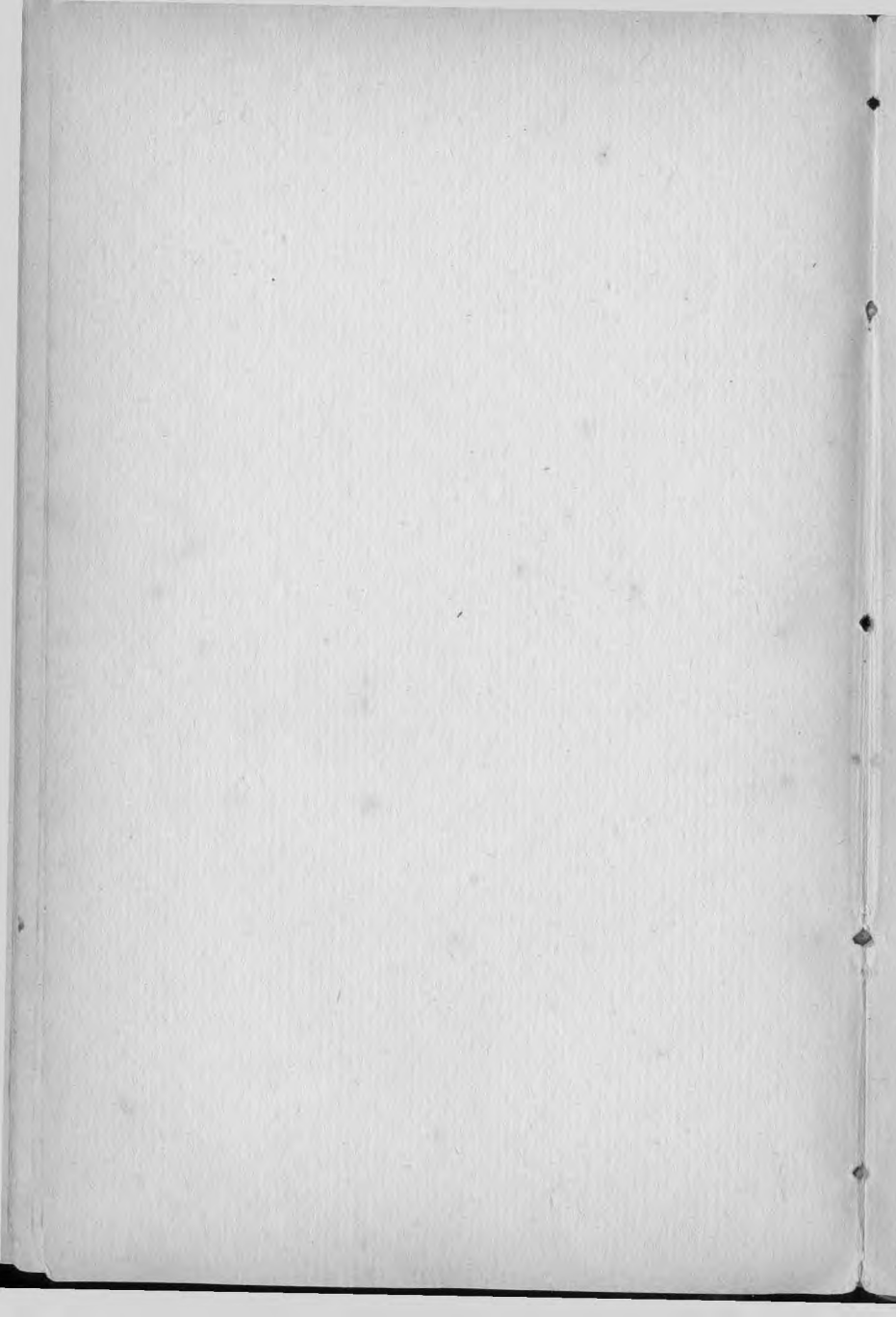
25/XI. 1896 р.

IV.

ВІДГУКИ.

(1896—1899.)

В і д г у к и.

Пролітав буйний вітер над морем,
По безмірнім, широкім просторі;
Білі хвилі здіймались високо,
І зняли ся од вітру ще вище,
Загукали як військо вороже,
Заглушили вони буйний вітер.

Пролітав буйний вітер в пустині,
По безкрайому, мертвому полі.
Закрутились пісковаті вихри,
Простяглись геть під небо високе,
Наче велити люті страшні,
І розсипались, впавши з висока;
Смерть покрила слід буйного вітру.

Пролітав буйний вітер край вежі,
Що стояла самотно на кручі,
Там знайшов він Еолову арфу.
Він шарпнув її довгі струни
І всі струни озвали ся співом
Лагіднішим од вітру дзвінкого.
Буйний вітер замовк, пролетівши,
Але арфа ще довго брєніла...

Єврейська мелодія.

Ти не мій! розлучив нас далекий твій край
І вродлива чужинка забрала!
Ти там може знайшов незаказаний рай,
Я-ж без тебе, мов квітка зів'яла.

І zostались мені лиш пісні та думки...
Ті пісні наші бранці зложили,
Прислухаючись, як край Евфрату-ріки
Вавилонській верби шуміли.

Ті пісні не співались, у дні жалібні
Арфи висіли смутно на вітах
І гойдались, неначе журились, сумні,
По веселих утрачених літах.

На мовчазних устах не лунав тихий спів,
Він на крилах думок у пустиню,
У зруйноване боже місто летів
І оплакував рідну святиню:

„Ти в руїнах тепера, єдиний наш храм,
Вороги найсвятійше сплямили,
На твоїм олтарі неправдивим богам
Чужоземці вогонь запалили.

Всі пророки твої від тебе відреклись
І левітів немає з тобою.
Хто погляне на стіни, величні колись,
Покиває сумний головою.

Ти не наш, але вірними будуть тобі
На чужині ізраїльські люде, —
Що Господь сам обрав за святиню собі,
Те до віку святинєю буде!“

Милій мій! ти для мене зруйнований храм,
Чи я зрадити маю сьвятині,
Через те, що віддана вона ворогам
І чужій, неправдивій богині?

26/VI. 1896 р.

Ave regina.

Безжалісна музо! куди ти мене завела?
Навіщо ти очі мені осліпила згубливим промін-
[ням своїм?
Навіщо ти серце моє одурила, привабила маре-
[вом щастя?
Навіщо ти вирвала в мене слова, що повинні б
[умерти зо мною?
Ти квітами серця мого дорогу собі устелила
І кривю його ти окрасила шати свої,
Найкращії думи мої вінцем золотим тобі стали,
Ти, горда цариця, мене повела за собою,
Мов бранку-невільницю в ході твоїм тріумфаль-
[нім.
Іду я окована міцно і дзвонять кайдани мої.
Ти, владарко, все одбираєш од мене,
Усі таємні свої скарби тобі я повинна віддати,
І килим, що виткали мрії, під ноги тобі просте-
[лити.
Моє божевілля собі ти взяла за актьора,
Щоб грало закохані ролі тобі на потіху.
Невже тобі заздро, богине, на вбогев ща-
[стя моє?
Те щастя, то був тільки сон. Ти голосом гуч-
Від нього мене пробудила, гукнувши: [ним
„Прокиньсь, моя бранко, ти мусиш служити
[мені!

Співай мені пісню, ту пісню, що спить в моїм
Торкни ту струну в своїй арфі, що досі іще не [серці.
Всі струни озвати ся мусять хвалою мені,
Я дам тобі пишні дарунки, забудеш недолю [бреніла,
[свою.

Даремне хотіла я арфу свою почепити
На вітах плакучих смутної верби
І дати велику присягу, що в світі ніхто не
Невільничих співів моїх. [почує
Ти глянула поглядом владним, безжалісна музо,
І серце моє затремтіло і пісня моя залунала,
А ти, моя владарко горда, втішала ся піснею
[бранки,
І очі твої променіли вогнем переможним
І вабив мене той огонь і про все заставляв за-
[бувати.

Все я тобі заспівала, і те, чого зроду нікому,
Навіть самій собі в голос казати не хтіла.

Все ти від мене взяла. Деж твої пода-
[рунки, царице?

Ось вони, пишні дари: сльози — коштовнії
[перли,

Людське признання — холодний кришталь,
Смуток мене одягає чорним важким оксамитом,
Тільки й скрашає жялобу — жалю кривавий
[рубін.

Гарна одежа для бранки, що йде в тріумфаль-
[ному ході.

Радуй ся, ясна царице, бранка вітає тебе!

To be or not to be?...

Стій, серце, стій! не бий ся так шалено!
Вгамуй ся, думко, не літай так буйно!
Не бий крильми в порожньому просторі.
Ти, музо винозора, не сліпи
Мене вогнем твоїх очей безсмертних!
Дай руку, притули мене до свого лона.
Тобі я віддала усе, що мала,
Поддай мені великую пораду.

Дивись: навколо нас великі перелогги,
І дикі пущі, і високі кручі,
І темні, тихі води. Подивись:
Шляхів нема, а тільки де не де
Поплутані стежинки йдуть на безвість.
Он люде — мало їх — оруть ті перелогги,
Он з пущі ледве чутно стук сокири,
З високих круч луна' орлиний клекіт,
Лиш тихі води все стоять мовчазно
І тільки часом камінь з круч зірветь ся,
Впаде і кане в темних, тихих водах, —
Розійдеться ся і зникне круг тремтячий.

Скажи мені, порадице надземна,
Куди мені податись у просторі?
Чи маю я здійняти срібло-злото
З своєї ліри і скувати рало,
А струнами єї крила привязати,
Щоб тїнь не падала на вузьку борозну,
Зайняти постать поряд з тими людьми,
Орати переліг і сіяти, а потім —
А потім ждати жнив, та не для себе?
Чи може кинутись туди, у пущу,
І в диких нетрах пробивать дорогу
З сокирою в руках і з тонкою пилою,
Поки який гнилий, великий стовбур
Впаде й задавить серед темних хащів? —

Чи може злинути орлицею високо,
Геть понад кручі, у простор безмежний,
Вхопити з хмари ясну блискавицю,
Зірвати з зірки золотий вінець
І запалати сьвітлом опівночі?
А щб, коли те сьвітло миттю згасне,
Як метеор, і темрява чорнійше,
Страшнійше здасть ся, ніж була ранійш?
А щб, коли не стане в мене сили,
Вогонь обпалить крила й я впаду,
Неначе камінь, що зірвав ся з кручі,
Туди, у темні води в глибиню,
В холодну тищу, і недовго буде
Тремтіти круг на площині води?

Мовчиш ти, горда музо! тільки очі
Спаляхнули вогнем, барвисті крила
Широким помахом у гору здійнялись
І сплеснули... О, чарівнице, стій!
Візьми мене з собою, линьмо разом!

10/IX. 1896 р.

З пропащих років.

1.

Я знаю, так, се хворії примари, —
Не час мені вмирати, не пора.
Та налягли на серце чорні хмари
Лихого пречуття, душа моя вмира!

Вдягли ся мрії у смуткові шати
І понесли мене в дивний, мовчазний край,
І там прийняв мене в зеленії палати
Плакучих верб і кіпарисів гай.

Серпанком чорним жалібниці мрії
Мені покрили очі, змеркнув сьвіт
І залунали скарги жалібнії
Моїх покинутих пісень-сиріт.

Пісні вернулись плакати на могилі
Палкого серця, що носило їх,
Вони були між людьми гості милі,
Та не прийняв ніхто їх за своїх.

ХП 28. 1896 р.

2.

Обгорта' мене туга, болить голова,
Стіна й стеля гнітять мов темниця...
Деж ви, де, мої ширі, одважні слова?
Де поділась моя чарівниця,

Молода моя муза, і горда й смутна,
Жалібниця-порадниця тиха?
Я ж без неї тепера така самотна
Серед сього безкрайного лиха.

Сее лихо моє, мов туман в осени
Без краси-блискавиці, без грому,
Без раптового вихрю буйної весни,
Що гуляє по гаю густому.

Навіть муза боїть ся вступити сюди
В сей осінній туман небарвистий,
Кличе здалека: „Встань і за мною ходи
Тим шляхом, що сіяє сріблестий.

„Кожна зірочка снігу нам буде в очах
Наче справжня зірка зорити,
Будуть зорі встилати розложистий шлях,
Наче шлях тріумфатора квіти.

„Будуть сніжні зорі таночки вести
З буйним вітром, мов коло дівоче.
Адже правда, моя вихованко, і ти
До зірок полинула б охоче?“...

Вабить, кличе далекая муза мене,
Мов гарячка наводить примари,
А навколо туман наче море сумне...
Чом його не розвіють сі чари?

19.I. 1897 р.

До товариша.

Чи згадали хоч раз ви про мене в тюрмі,
Як про вас я спогадую, хвора?
Як ростинам бракує життя в вохкій тьмі,
Так обом нам бракує простора.

Ох, тепера мене у недолі моїй
Не один добрий друг потїшає:
„Не годить ся журитись в пригоді такій,
Адже іншим ще гірше буває!“

Та які се слова і даремні й нудні,
Хоч порадики щирі й охочі.
Як би знали сі люде, які то сумні
Дні без сонця, без місяця ночі!

Та ще гірше, ніж болі й неволя тісна
Ся єдина думка вбиває,
Ся розвага людська і ганебна й страшна:
„Адже іншим ще гірше буває!“

В тім і жаль, що хоч би ми черпати могли
Непомірними чашами горе,
Скільки б ми таких кубків гірких не пили, —
Ще зостанеть ся ціле море.

В тім і лихо, що скільки б вінків не плели
Для робітників діла і слова,
Скільки б терну на тії вінки не стяли,
Ще зостанеть ся ціла діброва.

19 I. 1897 р.

* * *

Як дитиною бувало
Упаду собі на лихо,
То хоч в серце біль доходив,
Я собі вставала тихо.

„Що, болить?“ мене питали,
Але я не признавалась —
Я була малою горда —
Щоб не плакати, я сьміялась.

А тепер, коли для мене
Жартом злим кінчить ся драма,
І от-от зірватись має
Гостра, зловна епіграма, —

Безнощадній зброї сьміху
Я бою ся піддаватись
І, забувши давню гордість,
Плачу я, щоб не сьміятись.

2. II. 1897 р.

Р о м а н с.

Не диви ся на місяць весною,
Ясний місяць наглядач цікавий,
Ясний місяць підслухач лукавий,
Бачив він тебе часто зо мною

І слова твої слухав колись.

Ти се радий забудь? Не дивись,
Не диви ся на місяць весною.

Не дивись на березу плакучу,
На березі журливеє віття
Нагадає тобі лихоліття,
Нагада' тобі тугу пекучу,

Що збратаła обох нас колись.

Ти се радий забудь? Не дивись,
Не дивись на березу плакучу.

2. II. 1897 р.

Юримські відгуки.

I.

Імпровізація.

В гаю далекім, в гущавині пишній,
Квіти гранати палкі розцвітають,
Мов поцілунки палкі на устах
Іншим палким поцілункам на зустріч,
Мов поцілунки рубінових уст...
Спи, моє серце! нехай там у гаю
Квіти гранати палкі розцвітають...

Вітри північні тремтять, затихаючи
Між запашними кущами лавровими,
Наче зітхання жаги,

Наче ті лаври стрівання таємнее
 Любо ховають од сьвіта цікавого
 Листом ласкавим густим...
 Спи, моє серце! хай вітри північні
 В лаврах лагідних тремтять, затихаючи...

До кипариса магнолія пишная
 Чолом завітчанім віжно схилила ся,
 Як молода до свого нареченого.
 Білі квіти тремтять в темних кучерях,
 Але серпанка не має на їх.

Щире кохання, некрите серпанками...
 Спи, моє серце! хай пишна магнолія
 До кипариса стрункого схилять ся.

З темного моря білявая хвилечка
 До бережного каміня горнеть ся,
 Пестоці, любовці, сяєво срібнее
 Хвиля несе в подарунок йому;

Темне чоло бережного каміня
 Хвилі коханій на зустріч засяяло.
 Пестоці, любовці, сяєво срібнее....

Спи, моє серце! Хай хвиля білявая
 До бережного каміня горнеть ся...

1897 р. Ялта.

II.

Уривки з листа.

Товаришу мій! не здивуйте з лінивого вірша.
 Рифми, дочки безсонних ночей, покидають мене,
 Різмір неначе химерная хвиля,
 Розбиваєть ся раптом об кожную малу перешкоду,
 Ви даремне шукали б у ньому девятого валу,

Могутньої хвилі, що такт одбива течії океана,
Думки навиває мені тепер Чорнеє Море —
Дике, химерне воно, ні ладу, ні закону не знає,
Вчора грало-шуміло воно
При ясній, спокійній годині,
Сьогодні вже тихо й лагідно до берега шле

[свої хвилі,
Хоч вітер по горах шалено жене сиві хмари.
Так би й лежала я завжди над сею живою во-

[дою,
Дивилась-би, як без жалю сипле перли вона
На побережне каміння, [й самоцвіти
Як тіні барвисті від хмарок злотистих
Проходять по площині срібно-блакитній

І раптом зникають,
Як білая піна рожевіє злегка,
Немов соромливе обличчя красуні,
Як гори темніють, повиті у білі серпанки,
Вони так спокійно стоять,
Бо їх стереже колоннада сумних кипарисів
Поважних, високих...

.....
Я тільки що знов прочитала
Ваш дужий, неначе у крицю закований,
Міцно узброєний вірш.

Як же за нього я маю віддячити вам?
Байку хіба розкажу, а „мораль“ ви сами вже

Битим шляхом та крутим [виводьте.
Іхали ми на узгір'я Ай-Петрі;
Вже поминули сади-виногради рясні, кучеряві,
Що покривають підніжжя гори, наче килим рос-

[кішний,
Ось уже й лаврів, поетами люблених,
Пишних магнолій не видко,
Ані струнких кипарисів, густо повитих плю-
Ані платанів розкішних наметів, [щем,

Тільки стрічали ся нам земляки наші, білі берези,
Явори й темні дуби, до негоди та борвію звиклі,
Але й вони вже zostались далеко за нами,
Тільки терни, будяки та полинь товаришили
Потім не стало і їх. [нам у дорозі,
Крейда, пісок, червонясте та сіре каміння
Скрізь понад шляхом нависло неплідне та голе,
Наче льоди на північному морі.
Сухо, нігде ні билини, усе задавило каміння,
Наче довічня турма.
Сонце палке сипле стріли на білу ю крейду,
Вітер здійма порохи,
Душно... води ні краплини... се наче дорога
Країну всесильної смерти... [в Нірванну,
Аж ось на шпилі,
На гострому, сірому каміні блиснуло щось, наче
[пломінь.
Квітка велика, хороша, свіжі пелюстки роз-
[крила
І краплі роси самоцвітом блищали на дні.
Камінь пробила вона, той камінь, що все пе-
Що задавив і могутні дуби, [реміг,
І терни непокірні.
Квітку ту вчені люди зовуть Saxifraga,
Нам, поетам, годить ся назвати її „ломи-камінь“
І шанувать її більше від пишного лавру.

1897 р. Ялта.

III.

Східна мелодія.

Гори багрянцем кривавим спалахнули,
З проміннем сонця західним прощаючись, —
Так моє серце жалем загоріло ся,
З милим, коханим моїм розлучаючись.

Геть понад морем, над хвилями синіми
Вють ся, не спинять ся чаєчки білії.
Де тебе мають шукати на безвісти,
Милий мій, думи мої бистрокрилії?

В себе на вежі вогонь запалила я,
Любий, твого воріття дожидаючись,
Хай він просьвітить по морю доріженьку,
Щоб не зблудив ти, з чужини вертаючись.

Сьвіте мій! буду тебе дождати ся,
В чорну, смутну фереджію*) повитая,
І посажу кипарисову гильочку,
Буде що дня вона слізми политая.

А як повернеш ся, я покажу тобі
Той кипарис мій в садочку квітчатому,
Здійметь ся він над всіма мінаретами
В краю сьому на мечеті багатому.

Ялта, 27.І. 1897 р.

IV.

М р і і.

У дитячі любі роки,
Коли так душа бажала
Надзвичайного, дивного,
Я любила вік лицарства.

Тільки дивно, що не принци,
Таємницею укриті,
Не вродливі королівни
Розум мій очарували.

*) Фереджія — покривало магометанок.

Я дивилась на малюнках
Не на гордих переможців,
Що, сперечника зваливши,
Промовляють люто: „здай ся!“

Погляд мій спускав ся нижче,
На того, хто розпростертий,
До землі прибитий списом,
Говорив: „Убий, не здам ся!“

Не здававсь мені величним
Той завзятий, пишний лицарь,
Що красуню непокірну
Взяв оружною рукою.

Тільки серце чарувала
Бранки сьмілива відповідь:
„Ти мене убити можеш,
Але жити не примусиш!“

Роки любії, дитячі,
Як весняні води зникли,
Але гомін вод весняних
Не забудеть ся по вік.

Він було мені лунає
У безсонні довгі ночі
І еднасть ся так дивно
З візерунками горячки:

Мріє стеля надо мною,
Мов готичнеє склепінне,
А гілки квіток сплели ся
На вікні, неначе ґрати.

Од вікна до мене в хату
Червонясте сьвітло впало, —
Чи то вуличнеє сьвітло,
Чи то полиски пожежі?

Що се так шумить невпинно?
Навісний, безладний гомін!
Чи в крові гарячка грає,
Чи війна лютує в місті?

Чи се лютий біль у мене
Тихий стогін вириває,
Чи то стогне бранець-лицарь,
Знемагаючи на рани:

„Хто живий у сьому замку?
Хто тут має серце в грудях?
Другом будь, зійди на вежу,
Подивись на бойовисько!

Подивись на бойовисько,
Хто кого перемагає?
Чи над лавами ще веть ся
Корогва хрещата наша?

Коли ні, — зірву завої!
Хай джерелом кров полеть ся,
Будь проклята кров ледача,
Не за рідний край пролита!

Ні, я чую наше гасло!
Ось воно все голоснійше...
Завяжіть тіснійше рани,
Шкода кров губити марне!“...

Так дитячі мрії грали
Між примарами гарячки
А тепер? — гарячка зникла,
Але мрії не зникають.

І нераз мені здається,
Що сижу я у полоні
І закута у кайдани
Невидимою рукою.

Що в руці у мене зброя
Неполомана зосталась,
Та порушити рукою
Не дають мені кайдани.

Глухо так навколо, тихо,
Не шумить гарячка в жилах,
Не вчуваєть ся здалека
Дикий гомін з бойовиська.

Так і хочеть ся гукнути,
Наче лицарь мрій дитячих:
„Хто живий? Зійди на вежу,
Подиви ся на около!

Подивись, чи в полі видко
Нашу чесну короговку?
Коли ні, не хочу жити,
Хай мені відкриють жили,

Хай джерелом кров полеть ся,
Згину я від згуби крови.
Будь проклята кров ледача,
Не за чесний стяг пролита!“...

Ялта 18/XI 1897 р.

V.

Зимова ніч на чужині.

— Розваж мене, Музо, моя ти порадо!
Так важко в сей вечер на серці мені!
Де-ж ти забарилась? Колись ти так радо
Летіла на поклик мій в кращі дні.

М у з а.

Дарма нарікати! Не я забарилась,
Я часто край тебе стояла, ждучи
Твого привітання, але ти журилась
Самотно, мовчазнії сльози ллючи.

— О Музо, не згадуй ту люту годину,
Журби не буди, бо вона сторожка,
Мов хижая птиця, — засне на хвилину
І зо сну її кожний шелест ляка.

Настрій свою ліру гучну, невидиму,
Струна струні стиха нехай промовля,
І в слід за тобою я голос вести-му,
А думка хай вільно по сьвіті гуля.

М у з а.

Співай же за мною
Про те, як весною
Усе відживаєть ся знов,
Про квіти весняні
І речі кохані,
Про першу весняну любов.

— Ні, Музо, ся пісня незграйно лунає,
Чомусь я на голос її не звезду,
Мій голос журливеє щось починає,
А струни твої на веселім ладу.
Лишімо сю пісню...

М у з а.

Утнімо другої,
Поки не розстроїв ся лад!
„Підківки іскристі!
Дівки танцюристі!
Гей, пари, ставайте всі в ряд!...“

— Ми, Музо, не щиро сю пісню співали,
Мені вона завжді чужая була, —
В той час, як навколо усе танцювали,
Я тільки таємні сльози лила.

М у з а.

Нема нам з тобою
Веселого строю,
Судились нам інші пісні.
Співаймо поважно
Про те, як одважно
Герой умира на війні.
Він рад серед бою
Лягти головою,
Аби не впустиť корогви,
Він чесно поляже,
Товаришам скаже:
„Я вдёржав, держіть тепер ви!“

— Ой, Музо! ся пісня двусічна, мов зброя,
І будить одвагу й жалю завдає:
Ти згадуєш в пісні погибель героя,
Я згадую в думці безсилля мое.

Поки я недужа, не клич до відваги,
В заржавілих піхвах меча не ворущ.
Мені тепер сумно, я прагну розваги,
Прошу тебе, свіжої рани не руш!

М у з а.

Химерні ви, люде! серця ваші хорі
Від всього займають ся жалем страшним.
Згадай, як колись ти на ясній зорі
Зо мною дивилась під небом рідним.

Чи в сій стороні закривають так щільно
Небесну красу кипариси сумні,
Що пісня твоя не літає так вільно
До самого неба, як в давнії дні?

Невже отсих гір золота верховина
Для тебе сумна, мов тюремна стіна?
Замовкни-ж ти, пісне моя лебедина,
Бо хутко порветь ся остання струна!

— Стій, Музо, ображена, горда богине!
Даремне твій спів безнадійно луна.
Скорійш мов серце раптово загине,
Ніж в тебе порветь ся остання струна!...

Згадай, як у літнії ночі безхмарні
Крізь ті кипариси сьвітили зірки, —
Були наші мрії хоч смутні, та гарні,
Немов у жалобі вродливі жінки.

Нехай же тепер тумани непрозорі
Вкривають і небо, і серце мов, —
В піснях наших завжди сяяти-муть зорі,
Вони там лишили промінне своє.

Згадай, як ми співом стрівали світання:
Мінила ся ясна зоря, мов рубін,
Шаріло ся море від сонця вітання,
По той бік затоки лунав тихий дзвін.

Нехай тепер щастя зайшло як і сонце,
Марою насунулась ніч дощова,
А завтра знов сонце загляне в віконце
І збужене серце мов заспіва.

Згадай, як у день ми стояли з тобою
На скелі гарячій, на кручі стрімкій,
Я вчила ся пісні в морського прибою,
А ти прислухалась, який в ньому стрій.

Нехай я отруєна злою журбою,
Та в пісні на всяку отруту є лік;
Ми слухали пісню морського прибою, —
Хто чув її раз, не забуде по вік.

Згадай, як захід у вогнисті шати
Верхівля гори одягав крем'яні, —
Палали в гущавині квіти іранати,
А в серці могому палали пісні.

Нехай мої співи й садочки квітчаті
Заснули, оковані сном зимовим, —
Весною й пісні, і квітки на іранаті
Вогнем загорять ся новим!

Ялта 15. грудня 1897 р.

VI.

Іфігенія в Тавриді.

(Драматична сцена.)

Діється в Тавриді, в місті Партеніті, перед храмом Артеміди Тавридської.

Місце над морем. Море вдається затокою в скелестий берег. При самому березі голі, дикі, сіро-червоні скелі, далі узгір'я поросле буйними зеленими деревами: лаврів, магнолій, олив, кипарисів і т. и. цілий гай. Високо над кручею великий півкруглий портик. Скривь по узгір'ю межі деревами білять сходи, що спускають ся до храму. З лівого боку, на самій сцені великий портал храму Артеміди з дорійською колоннадою і широкими сходами. Недалеко від храму між двома кипарисами статуя Артеміди на високому подвійному педесталі; долішня частина педесталу робить чималий виступ, немов олтар, на виступі горить вогонь. — Від храму до моря йде стежка, виложена мармуром, вона спускається в море сходами.

З храму виходить хор дівчат тавридських у білих одежах і в зелених вінках. Дівчата несуть квіти, вінки, круглі, плісковаті кошики з ячменем і сіллю, амфори з вином та олією, чарки і фіяли. Дівчата прикрашують педестал статуї квітками та вінками і співають.

ХОР ДІВЧАТ.

Стр о ф а.

Богине таємна, велична Артемідо,
Хвала тобі!
Хвала тобі, холодна, чиста, ясна,
Недосяжна!

Антистрофа.

Горе тому, хто зухвалий подивить ся
На непокриту богині красу,
Горе тому, хто руками нечистими
Шати пречисті богині торкне, —
Тіні, спотворені місячним сяввом,
Кращими будуть, ніж образ його,
Рідная мати, на нього споглянувши,
Рідного сина свого не пізна.

Строфа.

Заступнице міцна коханої Тавриди,
Хвала тобі!
Хвала тобі, потужна, невблаганна
Богине стріл!

Антистрофа.

Горе тому, хто словами безчельними
Грізну богиню образить здола,
Горе тому, хто не склонить покірливо
Гордеє чоло — богині до ніг!
Місячний промінь скоріш не дістанеть ся
До океана глибокого дна,
Аніж не влучить стріла Артемідина
В серце безумця зухвале, палке.

(З храма виходить Іфігенія в довгій одежі і з срібною
діядемою над чолом).

Строфа.

Іде богині жриця наймиліша, —
Віддаймо честь!
Віддаймо честь; її сама богиня
Обрала нам.

Антистрофа.

З краю далекого, з краю незнаного
Нам Артеміда її привела,
Все таємниця в дівчини величної,
Рід її, племя і ймення само.
В гаю святому у ніч Артемідину
Жертву таємну приносили ми,
Там показала нам в сяєві срібному
Сюю дівчину богиня сама.

(Іфігенія тим часом бере велику чарку в одній з дівчат і фіял у другій, третя дівчина наливає їй в чарку вино, четверта олій у фіял, Іфігенія зливає вино і олій на вогонь, потім посипає оltар сьвяченим ячменем та сіллю, беручи те з кошиків, що подають дівчата).

Іфігенія (приносячи жертву).

Вчуй мене, ясна богине,
Слух свій до мене склони!
Жертву вечірню, сьогодні подану, ласкаво
[прийми.
Ти, що просьвічуєш путь мореходцям, на
[хвилях заблуканим,
Наші серця осьвіти!
Щоб ми стояли, тебе прославляючи,
Серцем, і тілом, і думкою чистію,
Перед твоїм оltарем.

Х О Р.

Слава тобі!
Срібнопрестольная,
Вічно-осаяная,
Дивно-потужная!
Слава тобі!

Іфігенія.

Ти, переможная, стрілами ясними
Темряву ночі ворожу поборюєш, —
 Нам свою ласку з'ясуй!
Темнії чари, таємні наслання Еребові,
 Нам поможи побороть!

Х О Р.

Слава тобі,
Срібнопрестольная,
 Вічно-осаяйна,
Дивно-потужная,
 Слава тобі!

(Іфігенія віддає дівчатам чарку і фіял, робить знак рукою і дівчата ідуть у храм. Іфігенія ворухить багаття на олтари, щоб яснійше горіло, поправляє покраси).

Іфігенія (сама).

Ти, срібнолука богине-мисливице,
Чести і цноти дівчат обороннице,
 Поміч свою нам подай...

(Падає на коліна перед олтарем і простягає в розпачі руки до статуї).

Прости мене, величная богине!
Устами я слова сі промовляю,
 А в серці їх нема...

(Встає, одступає від олтаря і дивить ся на море).

А в серці тільки ти,
Єдиний мій, коханий рідний краю!
Все, все, чим красен людський вік корот-
Лишила я в тобі, моя Елладо. [кий,
Родина, слава, молодість, кохання

Зостали ся далеко за морями,
А я сама на сій чужій-чужині,
Неначе тїнь забутої людини,
Що по Гадесових полях блукає,
Сумна, бліда, безсила, марна тїнь!

(Іде на сходи портала і притуляєть ся до колонни).

Холодний мармор — тільки-ж і притулку!
А як було я голову схиляла
До матері коханої на груди
І слухала, як рідне серце билось...
Як солодко було тримать в обіймах
Тоненький стан мого хлопятка-брата,
Мого золотокудрого Ореста...
Латіни дочко, сестро Аполонна!
Прости своїй рабині спогад сей!...
Хоч би мені вітриї принесли звістку,
Чи там живий ще мій шановний батько
І люба матінка... Сестра моя, Електра,
Вже досі одружилась. А Орест?
Він досі вже на грищах олімпійських
Отримує вінці. Як мусить гарно
Оливи срібне листє одбивати
Против злотистих кучерів його.
Та не за прудкість візьме надгороду,
Хиба за діск, бо завжді Ахіллес
Вінці за прудкість брав. Чи він живий,
Мій Ахіллес?... Тепер уже не мій, —
Там може еллінка, або троянська бранка
Зове його своїм... О, Артемідо,
Ратуй мене від мене, захисти!

(Сходить знов до долу і сідає на найнижчому щаблі сходів,
під кипарисом).

Як зашуміли смутні кипариси!
Осіній вітер... Хутко вже й зимовий

По сій діброві звірем зареве,
Закрутить ся на морі сніговиця
І море з небом зільзеть ся в хаос,
А я сидіти-му перед скупим багаттям,
Недужа тілом і душею хвора,
Тоді-ж у нас, в далекій Арголіді,
Цвісти-ме любо вічная весна
І підуть в гай аргоськїї дівчата
Зривати анемони та фіялки,
І може... може спомянуть в піснях
Славутню Іфігенію, що рано
Загинула за рідний край... О, Мойро!
Невже тобі, суворій, грізній, личить
Робити пібсьміхи над бідними людьми?!...
Стій, серце вражене, вгамуй ся, горде,
Чи нам же, смертним, на богів іти?
Чи можем ми змагатись проти сили
Землерушителів і громовладців?
Ми, з глини створені... А хто створив нас?
Хто дав нам душу і сьвятий вогонь?
Ти, Прометею, спадок нам покинув
Великий, незабутній! Тая іскра,
Що ти здобув для нас від заздрих Олім-
Я чую пал її в своїй душі, [пійців,
Він, мов пожежі племінь, непокірний,
Він висушив мої дівочі сльози
В той час, як я одважно йшла на жертву
За честь і славу рідної Еллади.
Ви, едлінки, що сльози проливали,
Як Іфігенію на славу смерть вели,
Тепер не плачете, що ваша героїня
Даремне, на безслав'ї тихо гасне?

(Стає перед олтарем).

Навіщо ти мене, богине, вратувала,
В далекую чужину завела?

Кров еллінки була тобі потрібна,
Щоб погасити гнів проти Еллади, —
Чому ж ти не дала пролити кров?
Візьми її, — вона твоя, богине!
Нехай вона не палить жил моїх!

(Дістає за олтаря жертвний віж, одкидає плащ і заміряєть ся мечем проти серця, але раптом пускає меч до долу).

Ні, се не варт нащадка Прометея!
Коли хто вмів одважно йти на страту,
Той мусить все одважно зустрічати!
Коли для слави рідної країни
Така потрібна жертва Артеміді,
Щоб Іфігенія жила в сій стороні
Без слави, без родини, без імення,
Хай буде так.

(Смутно похиливши голову іде до моря, спиняєть ся на найвищому щаблі сходів, що спускають ся в море, і дивить ся який час у простор).

Аргосе, рідний мій!
Волїла б я сто раз в тобі умерти,
Нїж тута жити! Води Стикса й Лети
Не вгасять спогадів про любий рідний
[край!
Тяжкий твій спадок, батьку Прометею!
(Тихою, рівною ходою віддаляєть ся в храм).

Villa Iphigenia. 15, I. 1898 p.

VII.

Весна зїмова.

Тихо і тепло, так наче і справді весна.
Небо неначе спалахує часом від місяця ясного

[світла,

Мінять ся білі хмаринки то сріблом, то золотом.

Ледве на місяць наплине прозора хмара,

Коло на нїй засїяє, мов одсвіт далекий веселки.

Зорі між дрібними хмарками наче таночки за-

[водять,

Сніг на верхівлі узгіря блищить так яскраво,

Що видаєть ся нераз, мов займають ся раптом

[вогні вартові.

Матовим сріблом білють дахи на будинках,

Тїні різкі вирізняють балкони, тонкі балюстради,

А кипариси між ними здають ся високими ве-

[жами замків ;

Листя широке магнолій важке, нерухоме

Кованим сріблом здаєть ся ;

Тїнь фантастична латаній лягла на блискучий

[поміст марморовий.

Лаври стоять зачаровані, жаден листок не трем-

[тить,

Тихо в садку, тихо в місті, бо пізня година.

Вже й на горі, у будинках вогнів не багато ли-

[шилось

Злотом червоним горіти. — Скрізь тихо,

Тільки поток невидимий гірський як млиновеє

[кболо шумить,

Пісня часами озветь ся десь, ледве лунає...

Часом по вулиці люде проходять безгучно, мов

Море далеко ледіє так ніжно, як мрія. [тїні,

Легкі тумани серпанками сонні долини вкри-

[вають.

Тихо і тепло... І сон не бере і робота не йде.

Я похожаю по свому балконі, що довгий,
[високий,
Мов корабельний чердак. Видко звідти всі гори,
Неба широкий намет і далеке море,
Звідти легче й думкам розлітатись по всіх укра-
[їнах...

Довго я так похожала, а мрії та думи сну-
[вались,
Мов на колбвроті прядиво тонке; порветь ся
[тай знову прядеть ся.
Часто літали думки мої в сторону рідну, —
Снігом повита, закована льодом лежить вона
[ген за горами.

Іншії гори згадались мені, вулиці інші й бу-
[динки,
Тільки той самий ясний місяченько осьвічує їх
[в сю хвилину.
Хто там спить? хто не спить? в кого в вікні
[видко сьвітло?...

Раптом чогось я згадала велику, сувору
[будову,
Брами з важкими замкми, сторбжу й високу
[ограду,
А за оградою — вас, мій товаришу, в клітці
[тюремній.

Щб, коли ви не спите в сю хвилину?
Щб, коли місяць крізь ґрати осьвічує стіни по-
[рожні
Сьвітлом холодним і жаским? — Ви може в вікно
[подивились,
Може вам видко при місяці місто і вулиці й
[гори...

Сон не бере і робота не йде, ніч така ясна
[і — довга...
Раптом зійшла я з балкону і двері засу-
[нула міцно.

Тяжко чогось мені стало в тому чарівному са-
[дочку].
Зорі чогось затремтіли і небо стемніло,
Може туман застелив, може погляд у мене змі-
[нив ся...

Ялта, 1898 р.

* * *

...Порвала ся нескінчена розмова.
Тремтить вона мов порвана струна
В моєму серці. Від одного слова
Розкрила ся в душі моїй труна.

Повстала туга, сном важким приспана,
Повстала велитом і досягла до хмар,
Жаль запалав, прибором океана
Загомонів страшний його пожар.

Ох, той пожар у других будить силу
Ту, що Бастилії тиранів розбива',
Що визволя' з кайданів волю милу, —
У мене будить він слова, слова!

Товаришу! не можу я мовчати,
Лежить таке прокляття на мені,
Що мушу тугу словом зустрічати:
Вони дзвінки, мої думки сумні.

Часи глухонімії не заглушать
Дзвінких думок, вони бреньять, бреньять, —
Отак невільники руками ледве рушать,
Як на руках кайдани задзвенять.

Нехай же дзвонять голосно кайдани,
Не буду заглушать. Колиб могли
Вони збудить луну і розтродить рани
В серцях людей, що мохом поросли;

Колиб кайданів брязкіт міг ударить
Перуном в тії заспані серця,
Спокійні чола соромом захмарить
І нагадять усім, що зброя жде борця;

Колиб та зброя здійнялась до бою,
Загомоніла б так, мов туча градова, —
Тоді б замовкли вже сами собою
Кайданів брязкіт і такі слова.

14/VII. 1898 р.

У пустині.

Сказав Господь: „Мені належить помста!
Той, хто не вірить у дива господні,
Не вартий бачить їх. Поки не згине
Останній з вас, отруєних зневірям,
Не ввійде мій народ в обітованну землю!“
Так говорив Господь через свого пророка
І слово божє лунало сумно
Серед пустині. Потім наш пророк
Зійшов на гору, щоб здалека глянуть
На ту недосяжну обітованну землю,
І більше не вернув ся. Ми сами
Зостали ся у сій німій пустині.
Тепер куди? На схід? на захід сонця?
На північ? на полудне? Все одно!
Лягти б отут, на сей пісок гарячий
І ждати, поки вихор налетить
І нам насипле золоту могилу.
Але дітей, маленьких немовлят,
Їх тільки шкода. Чи на те вродились,
Аби у сповитку пізнати голод, спрагу
І смертю марною загинути в пустині?

Ми підемо пісками навманя,
Приспавши в серці гадину зневіря,
Одважно дивлячись дочасній смерті в очі.
Чого боятись нам? Палив нам душу роспач,
Поливсь по людях, мов лиха зараза,
І серце розтинав, мов гострий меч,
Умер пророк — на нас мов грім ударив.
Хто наш провбдар? Та далека мрія,
Недосяжна, як марево пустині.
Ми вже покарані. Страшнійше покарати
Сам грізний Бог Адонаї не може.
Ходім! ачей се гіркеє страждання
Нащадкам нашим скоротить дорогу
До ясної і певної мети!

9/IX. 1898 р.

На столітній юбілей Україн- ської літератури.

У кожного люду, у кожній країні
Живе такий спогад, що в його в давнині
Були золотії віки,
Як пісня і слово були у шанобі
В міцних сього світа; не тільки на гробі
Складались поетам вінки.

За пишнії хрїї, величнії оди
Король слав поетам-співцям нагороди,
Він славу їх мав у руці;
За ввічливі станси, гучні мадригали
Вродливиці теж нагороду давали,
Не знали погорди співці.

І що-найвишнійші дами з придворних
Вдавали на сцені субреток моторних,
Щоб слави і втіхи зажить :
Сама королева здіймала корону,
Спускалась до долу з найвисшого трону
Поетовій мрії служить.

Богам були рівні співці лавреати
І гордо носили коштовнії шати
У панським магнатським гурті ;
Цьвіли в них і лаври, і квіти барвисті,
І навіть терні їх були позлотисті,
Кайдани — і ті золоті !

Так... в кожній країні є спогади раю !
Нема тільки в тебе їх, рідний мій краю !
Були й за гетьманів співці ;
З них деякі вічні співи зложили,
А як їх наймення ? і де їх могили,
Щоб скласти хоч пізні вінці !

Цурались вони кучерявої хрїї
І вабили очі їм іншії мрії,
Не вів до палацу їх шлях :
Не оди складали, а думи народу,
Не в стансах прославили милої вроду,
А в тихих, журливих піснях...

Ті вічні пісні, ті єдинії спадки
Взяли собі другі поети нащадки
І батьківським шляхом пішли ;
Ніхто їх не брав під свою оборону,
Ніхто не спускав ся з найвисшого трону,
Щоб їм уділяти хвали.

Чоло не вінчали лавровії віти,
Тернів не скрашали ні золото ні квіти,

Страждали співці в самоті;
На них не сіяли жупани-лудани,
Коли-ж на руках їх дзвеніли кайдани,
То вже не були золоті...

1898 р.

Зоря поезії.

Імпровізація.

Через тумани лихі, через велике горе
Ти світиш мені, моя зоре.
Ти се була, що встала вогнем опівночі,
Шлях проклдала ясний через темне, бурливе
[море
І чарувала новою надією втомлені очі, —
Ти се була, моя зоре!
Хто ти, мрія чи сон? я не знаю,
Тільки в тебе я вірю і віри повік не зламаю,
А як зламаю, зломлюсь тоді певне сама,
Бо задавить ворожая тьма.
Ти мене до життя пробудила,
Ти мені очі відкрила,
Раптом виресли в мене і сплѣснули крила
І понесли мене в гору шляхом променистим,
В гору, все в гору,
В тую країну простору,
Де моя зірка зорить світлом рівним і чи-
[стим.
В тую країну, де щастя і горе однаково милі,
В тую країну, де усміх і сльози однаково ясні,
В тую країну, де чола підводять похилі,
Де не сльозами, а співом ридають нещасні.
Я не журю ся, чи рано, чи пізно загину,
Я не журю ся, що світ сей хороший покину,

Я не журю ся — нехай там життя мов гасне.
Зоре моя! в тебе сьвітло повік буде ясне.

Інші будуть співці по мені,
Інші будуть лунати пісні,
Вільні, гучні, одважні та горді
Повднають ся в яєнім акорді

І полинуть у ті небеса,
Де сїяє одвічна краса,
Там на їх обізветь ся луною
Пісня та, що не згине зо мною.

12 X. 1898 р.

П о в о р і т .

Країно рідная! ох, ти далека мріє!
До тебе все летять мої думки.
Ім страшно й радісно, якась надія мріє...
Так з вирію в свій край летять пташки.

Чи не здасть ся їм, що принесуть з собою
Новії, ще не співані пісні,
Що в краю темному, сповитому журбою,
Блиснуть пієні, мов блискавки яєні.

Се вже було колись... Се вже не раз бувало:
Я на чужому йшла шукать надій —
Як в рідній стороні мені їх бракувало —
І обновлення силі молодій.

Я марила весь час про воріття хвилину
Серед чужого, іншого життя, —
Та завжді першую колючую тернину
Приносила хвилина воріття.

Холодний зброї блиск, от перше привітання,
Кордонні вартові непривітні...

„Чи ми вертаємось, чи йдемо на вигнання?“
Питали ся мої думки й пісні.

Мене знов обступала тісна, щільна
Неволі рідної знайома стіна
І кожна думка там, що народилась вільна,
Враз блідла мов невільниця сумна.

Там ангел помсти злий, суворий дух темниці,
Проймав мене знов зором огневим
І мрії чисті, мої гірські орлиці,
Геть розганяв мечем своїм кривим.

Спотворено тоді пісні мої брєніли,
Оті нові, неспівані пісні;
Стурбовано думки крилами тріпотіли,
Мов над огнем метелики нічні.

Нераз було мені так прикро, непривітно,
Як у безлистім гаю під дощем,
Мов у глухую ніч і жаско й неохвітно
І серце знов заходилося плачем.

Тоді мені ота далекая чужина
Здавалась краєм вічної весни.
Так передітняя приборкана пташина
Про вирій смутно марить в осени.

5/VI. 1899 р.

Забута тїнь.

Суворий Дант, вигнанець флорентийський,
Встає із темряви часів середньовічних.
Як ті часи, такі й його пісні,
Він їх знайшов в містичнім, темнім лісі,
Серед хаосу дивовижних мариц.

Чий дух одважив ся б іти за ним блукати
По тій діброві, як би там між терням
Квітки барвисті вічні не цвіли?
Зібрав співець мистецькою рукою
Оті квітки і сплів їх у вінок,
Скропив його небесною росою
І положив на раннюю могилу
Вродливій Беатріче Портінарі,
Що раз колись до нього усміхнулась,
А в другий раз пройшла, не глянувши на нього,
А в третій раз на неї він дивив ся,
Коли вона в труні лежала нерухома.
Вона була для нього наче сонце,
Що світло, радощі й життя дає,
Не знаючи, кому дає ті дари.
І хоч зайшло те сонце променисте,
Він не забув його ні в темряві понурій,
Ані при хатньому багатті привітному.
Ні на землі, ні в пеклі, ні в раю
Він не забув своєї Беатріче.
Вона одна в піснях його панує,
Бо в тій країні, де він жив душею,
Він іншої дружини не знайшов.
Він заквітчав її вінцем такої слави,
Якою ні одна з жінок ще не пишалась.
Безсмертна пара Данте й Беатріче,
Потужна смерть не розлучила їх.
Навіщо ж ти, фантазіє химерна,
Мені показуєш якусь убогу постать,
Мов сон зомлілої людини невиразно?
Нема на ній вінця, ні ореола,
Її обличчя вкрите покривалом,
Немов густим туманом. Хто вона?
Тож ні один співець її не вславив
І ні один мистець не змалював;
Деся там, на дні історії, глибоко

Лежить про неї спогад. Хто вона?
Се жінка Дантова. Другого ймення
Від неї не зосталось, так мов зроду
Вона не мала власного імення.
Ся жінка не була провідною зорею,
Вона, як вірна тінь, пішла за тим,
Хто був проводарем „Італії нещасній.“
Вона ділила з ним твердий вигнання хліб,
Вона йому багаття розпалила
Серед чужої хати. І не раз
Його рука, шукаючи опори,
Спиралась на її плече, запевне;
Їй дорога була його співецька слава,
Але вона руки не простягла,
Аби хоч промінь перейняли єдиний;
Коли погас огонь в очах співецьких,
Вона закрила їх побожною рукою.
Так, вірна тінь! А деж її життя,
Деж власна доля, радощі і горе?
Історія мовчить, та в думці бачу я
Багато днів смутних і самотних,
Проведених в турботному чеканні,
Ночей безсонних, темних як той клопіт
І довгих як нужда, я бачу сльози...
По тих сльозах, мов по росі перлистій,
Пройшла в країну слави — Беатріче!

X/25. 1898 р.

